

לקוטי תורה • פרשת בחוקותי • מאמר 6

אסור לאדם שיטעום עד שיתן מאכל לבהמתו שנאמר...

לאדם אסור לטעום עד שיאכיל את בהמתו

הדין שאסור לאדם לאכול לפני שהוא מאכיל את בהמתו מתאר את סדר התפילה: תחילה פסוקי דזמרה "מאכילים" את הנפש הבהמית בהתבוננות באור ה' שבתוך העולמות, כדי שגם היא תוכל לעלות; ורק אחר כך הנפש האלקית "אוכלת" בקריאת שמע, כשהיא מוסרת את עצמה לה'. התורה היא המזון שמחזק את הנפש לקראת מסירה זו, והיא ניתנה בסיני ב"נישואין" של ביטול שלם.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/bechukosai/6

הנקודה

הדין שאסור לאדם לאכול לפני שהוא מאכיל את בהמתו מתאר את סדר התפילה: תחילה פסוקי דזמרה "מאכילים" את הנפש הבהמית בהתבוננות באור ה' שבתוך העולמות, כדי שגם היא תוכל לעלות; ורק אחר כך הנפש האלקית "אוכלת" בקריאת שמע, כשהיא מוסרת את עצמה לה'. התורה היא המזון שמחזק את הנפש לקראת מסירה זו, והיא ניתנה בסיני ב"נישואין" של ביטול שלם.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

התלמוד אוסר לאכול לפני שמאכילים את הבהמה, על יסוד סדר הפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת". אדמו"ר הזקן קורא זאת כסדר בעבודת התפילה. כשם שבהמת הקרבן נזקקה לכוח מלמעלה כדי לעלות אל האש השמימית, כך הנפש הבהמית זקוקה ל"עשב": להתבוננות בפסוקי דזמרה באור ה' הממלא את העולמות, המעוררת את הנפש כדוגמת המלאכים המכונים "חיות". רק אז אדם אוכל את מאכל האדם שבקריאת שמע, ומוסר את עצמו לעצמותו של ה'. התורה היא אותו מזון: היא נותנת לנפש האלקית כוח (עוז) ומחלישה (תושיה) את הקשר הכובל את הנפש הבהמית לעולם. עשב, שעורה וחיטה הם מדרגות של מלאכים ונשמות; יש נשמות הדומות לתבואה שנזרעת, ואילו נשמות גבוהות יותר דומות לפירות שניטעו ומשתנות באמצעות תענוג. לעתיד לבוא מלכות תוליד בעצמה נשמות שלמות. לבסוף, מתן תורה היה "נישואין" — קשר פנימי שבו הנשמות יצאו מגופן; מתוך ביטול זה דיברה השכינה באמצעות משה, וגזרות המלך נאמרות באמצעות החכמים.

מבנה

1	תחילה מאכילים את הבהמה	11
פסוקי דזמרה, ההתבוננות באור ה' שבתוך העולמות, מזינים ומרוממים את הנפש הבהמית; קריאת שמע היא מאכל האדם, שבה הנפש מוסרת את עצמה לה'; התורה מחזקת את הנפש ומשחררת את הקשר של הנפש הבהמית; עשב ושעורה הם מדרגות של מלאכים.		
2	חיטה — התורה	21
חיטה, התורה, נעלית אף מסובב; הנשמות מעבירות את השפעת השעורה למלאכים העומדים באמצעות העומר, וקריאת שמע של היום מזינה את פסוקי דזמרה של מחר.		
3	זריעה ונטיעה	6-31
התבואה מרבה במהירות את מינה, אך זקוקה למלאכות שלושם ותשע; פרי צומח לאט בראש העץ, אך הוא מתוק ומוכן לאכילה. כך גם בנשמות: יש שצומחות רק בכמות, בגן עדן התחתון, ואחרות משתנות באמצעות התענוג בה' ואינן זקוקות ל"אפייה" של אהבה ויראה.		
4	כיכרות מן הארץ	8-71
לעתיד לבוא מלכות, ה"ארץ", תתרומם ותהיה "כתר בעלה" ותוליד בעצמה נשמות שלמות; הכיכרות והלבושים הם האורות הפנימיים והמקיפים.		
5	אירוסין ונישואין בסיני	10-91
המצוות הן האור המקיף של האירוסין, והתורה היא האור הפנימי של הנישואין בסיני, שבהם הנשמות פרחו מגופן; מתוך ביטול זה דיברה השכינה באמצעות משה: "ונתתי", וגזרות המלך נאמרות באמצעות החכמים.		

מאכל בהמה ומאכל אדם מאכל בהמה ומאכל אדם

שני שלבים בתפילה: שבחי פסוקי דזמרה, המחזקים את הנפש הבהמית כדי שתוכל לעלות, וקריאת שמע והתפילה, שבהן הנפש האלקית מוסרת את עצמה לעצמות אור אין סוף.

עשב עשב

ה"עשב" העליון הוא אור ה' שבתוך העולמות, ממלא כל עלמין, שבו הנפש מתבוננת בפסוקי דזמרה. הוא גם המלאכים, הצומחים ממלכות בלי "זריעה".

שעורה, שיעור ה' שעורה שעור ה'

מאכל בהמה שנוצר בכל זאת; מזונם של המלאכים העליונים, המקבילים לסובב, והתבואה של קרבן העומר.

חיטה חטה

מאכל אדם: התורה, הנעלית אף מן האור המקיף את כל העולמות.

עוז ותושיה עוז ותושיה

שני כינויים לתורה: היא נותנת לנפש כוח לעלות ומחלישה את הקשר הכובל את הנפש הבהמית לעולם הגשמי. אלה שני היבטים של תהליך אחד.

רצוא ושוב רצוא ושוב

הנפש רצה אל ה' וחזרת. בסיני הנשמות פרחו מגופן והוחזרו באמצעות טל התורה; הביטוי עולה בגימטריה "תורה".

זריעה ונטיעה זריעה ונטיעה

תבואה שנוצרת רק מרבה את מינה, ואילו זרע שניטע נהפך לאילן פרי: זהו ההבדל בין נשמות שגדלות בכמות לבין נשמות המשתנות באמצעות התענוג בה'.

אור פנימי ואור מקיף אור פנימי ואור מקיף

התורה נכנסת לאדם כלחם; המצוות מקיפות אותו כלבושים, וניתן לקיימן גם בלי שהלב יהיה מעורב.

אירוסין ונישואין קדושין ונשואין

הברית שלפני סיני, שהיא קשר מקיף, ומתן תורה, שהוא איחוד פנימי שבו הנשמות יצאו מגופן.

קטע 1 • 11

תחילה מאכילים את הבהמה

1 אסור לאדם שיטעום^{1,2} עד שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך³ והדר ואכלת כו'.⁴

אסור לאדם לטעום [דבר] עד שייתן מזון לבהמתו, כמו שנאמר: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", ואחר כך "ואכלת" וכו'.

הגמרא פוסקת שאדם אינו רשאי לאכול לפני שהוא מאכיל את בעלי החיים שלו, ולומדת זאת מסדר הפסוק: תחילה "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", ורק אחר כך "ואכלת ושבעת". המאמר רואה בהלכה זו תמונה של סדר התפילה: תחילה מאכילים את ה"בהמה" שבאדם, ורק לאחר מכן את האדם עצמו.

הנה הקרבנות היה ענינם להעלות בהמה ע"ג [על גבי] המזבח כו' כדי שיהיה מאכל לארי' [לאריה] דאכיל קרבנין⁵ כמ"ש [לקמן]⁶ בדי"ה ואריה כבקר⁷ יאכל תבן^{8,9} (ולשם שייך דרוש זה ג"כ).¹⁰

והנה, עניינם של הקרבנות היה להעלות בהמה על גבי המזבח וכו', כדי שיהיה מאכל ל"אריה שאוכל קרבנות", כפי שמוסבר [להלן] במאמר המתחיל "ואריה כבקר יאכל תבן" (וגם המאמר הזה שייך לשם).

בבית המקדש העלו בהמה על המזבח כדי שתהיה למאכל ל"אריה" של אש שצרך את הקרבנות; הוזהר מתאר אריה שיורד מלמעלה ורובץ על המזבח ואוכל את הקרבנות. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על הפסוק "ואריה כבקר יאכל תבן", ומוסיף שגם המאמר הנוכחי שייך אליו.

והנה כדי שתוכל הבהמה ליכלל באש שלמעלה¹¹ ותהיה לריח ניחוח¹² כו' צריך לזה המשכה והארה מלמעלה למטה ליתן לה כח ועוז לעלות ולהתהפך ממהות למהות כו'.

והנה, כדי שהבהמה תוכל להיכלל באש שלמעלה ולהיות ל"ריח ניחוח" וכו', דרושה לשם כך המשכה והארה מלמעלה למטה, כדי לתת לה כוח ועוז לעלות ולהשתנות ממהות אחת למהות אחרת וכו'.

כדי שהבהמה תעלה ותיאכל באש מן השמים ותהיה "ריח ניחוח" לה, עליה להשתנות ממהות אחת לאחרת. שינוי זה אינו יכול לבוא מן הבהמה עצמה: היא זקוקה לאור שנמשך מלמעלה ונותן לה את הכוח לעלות.

והוא בחי' עשב של מעלה שנותנים לבהמה מאכל להחזיק כחה שתוכל לעלות כמו שיתחזק האדם ע"י מאכל כו',

וזו בחינת ה"עשב" שלמעלה, שנותנים לבהמה כמזון כדי לחזק את כוחה, כך שתוכל לעלות, כשם שהאדם מתחזק באמצעות מזון וכו'.

האור שנותן לבהמה את הכוח הזה נקרא "עשב" שלמעלה. כשם שמזון מחזק את האדם, כך ה"עשב" העליון הוא מזון שמחזק את ה"בהמה" כדי שתוכל לעלות.

וזהו ונתתי עשב בשדך לבהמתך שתוכל לעלות כו' ועמ"ש מענין פי עשב בדי"ה ואלה המשפטים¹³

וזהו [פירוש] "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" — כדי שתוכל לעלות וכו'. ועיין במה שנכתב על פירוש "עשב" במאמר המתחיל "ואלה המשפטים".

זו המשמעות הפנימית של "ונתתי עשב בשדך לבהמתך": הי נותן ל"בהמה" את הדרוש לה כדי שתוכל לעלות. אדמו"ר הזקן מפנה להסברו על "עשב" במאמר שבתורה אור "ואלה המשפטים".

והיינו בפסוקי דזמרה דהתפעלות הנפש האלקי הוא בבחי' בהמה כדוגמת המרכבה עליונה דפני אריה פני שור¹⁴ כו' וכמ"ש וישרנה הפרות¹⁵ כו' הלוך וגעו כו'

והיינו בפסוקי דזמרה, שבהם התעוררות הנפש האלקית היא בבחינת "בהמה", בדומה למרכבה העליונה, שבה פני אריה ופני שור וכו', וכמו שנאמר "וישרנה הפרות" וכו', "הלוך וגעו" וכו',

בתפילה היומיומית הדבר מתרחש בפסוקי דזמרה, פרקי התהילים של השבח הנאמרים לפני קריאת שמע. שם מתעוררת הנפש האלקית בדמות "בהמה", בדומה לפני האריה והשור שבמרכבה שראה יחזקאל, וכמו הפרות שנשאו את הארון ונגעו בדרכן.

כמ"ש [לקמן] (בדי"ה וספרתם לכם דחג השבועות)¹⁶ והוא מהתבוננות שבחו של מקום בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] דוקא וכמ"ש בדי"ה בכ"ה בכסליו¹⁷ ובדי"ה אדם כי יקריב¹⁸ מכס¹⁹ וכמו בשרשה שלוקחה משמרי האופנים.

כפי שמוסבר [להלן] (במאמר המתחיל "וספרתם לכם" של חג השבועות). התעוררות זו נובעת מהתבוננות בשבחו של מקום, דווקא בבחינת ממלא כל עלמין, כפי שמוסבר במאמר המתחיל "בכ"ה בכסליו" ובמאמר המתחיל "אדם כי יקריב מכס"; וכך גם בשורשה, שכן היא נלקחה משמרי האופנים.

התעוררות זו באה מהתבוננות באורו של ה' כפי שהוא ממלא כל עולם ומחיה אותו — ממלא כל עלמין — מדרגת אלקות שניתן להשיגה בתוך הבריאה. הדבר מתאים גם לשורש הנפש הבהמית, שעל פי המאמר "אדם כי יקריב מכס" נלקחה משמרי האופנים, סוג של מלאכים, ושורשה ב"פני השור" שבמרכבה.

והנה התפעלות המלאכים הנק' חיות ובהמות למעלה הוא מבחי' צמצום השגתם באלקים בבחי' ממלא כח הפועל בנפעל לבד

והנה, התעוררות המלאכים הנקראים "חיות" ו"בהמות" למעלה נובעת מהגבלת השגתם באלקים — מבחינת ממלא [כל עלמין], כלומר מכוח הפועל המצוי בנפעל בלבד.

המלאכים הנקראים "חיות" ו"בהמות" מתעוררים משום שהשגתם באלקות מוגבלת. הם תופסים רק את כוחו של ה' כפי שהוא נמצא במה שהוא בורא: האור שממלא את העולמות.

(וכמ"ש במ"א בפ"י וצדקתך ירננו²⁰ בד"ה רני ושמחי)²¹ והוא ענין השירה בפסוד"י [בפסוקי דזמרה] באמרו
אשירה להי

(כפי שמבואר במקום אחר בפירוש "וצדקתך ירננו", במאמר הפותח במילים "רני ושמחי"). וזהו ענין השירה
בפסוקי דזמרה, באמירת "אשירה להי",

סוג זה של שירה מלאכית הוא מה שפסוקי דזמרה נותנים לו קול, כמו בשירת הים: "אשירה להי כי גאה גאה". הסוגריים מפנים את הקורא
למאמר תורה אור "רני ושמחי", שבו מתוארת כל עבודת המלאכים כשירה וניגון.

כי גאה²² כוי וכיוצא ולכך נקראים פסוקי דזמרה דוקא (ועמ"ש בד"ה מזמור שיר חנוכת הבית)^{23, 24}
כי גאה גאה" וכו', וכיוצא בזה. לכן הם נקראים דווקא פסוקי דזמרה (וראו גם מה שנכתב במאמר הפותח במילים
"מזמור שיר חנוכת הבית").

עצם שמם של פסוקי התפילה הללו מעיד על טיבם: "זמרה" היא שירת המלאכים. המאמר "מזמור שיר חנוכת הבית" מסביר ש"מזמור" הוא
שירת המלאכים העומדים ברום העולם, שירה שעדיין מלוכשת בכלי.

ועי"ז יש כח לנפש הבהמית ג"כ להתעלות ולהכלל באש שלמעלה ע"י התלהבות הנפש אלקית והוא
ע"י בחי העשב שנותנים לה

ועל ידי כך יש גם לנפש הבהמית כוח לעלות ולהיכלל באש שלמעלה, באמצעות התלהבות הנפש האלקית; והדבר
נעשה באמצעות בחינת ה"עשב" שנותנים לה,

כאשר הנפש האלקית מתלהבת מהתכונות זו, גם הנפש הבהמית מתרוממת ויכולה להיכלל, כקרבן, ב"אש שלמעלה". הדבר מתאפשר
בזכות ה"עשב" שנותנים לה.

דהיינו הארות והמשכות אלקות מבחי ממלא כוי שמתכוננת הנפש אלקית ומסדר שבחו של מקום²⁵
כו'.

כלומר, הארות והמשכות של אלקות מבחינת ממלא כל עלמין וכו', שהנפש האלקית מתכוננת בהן, כשהיא מסדרת
את שבחו של מקום וכו'.

ה"עשב" הוא האור האלקי של ממלא כל עלמין, שבו מתכוננת הנפש האלקית בשעה שהאדם מספר את שבחו של ה'. המילים "מסדרת את
שבחו של מקום" מבוססות על הוראת התלמוד שאדם יקדים לסדר את שבחו של ה' ורק אחר כך יתפלל.

וזוהו אסור לאדם שיטעום כו' (כן הגירסא ספ"ה דגיטין דס"ב סע"א [סוף עמוד א] וכ"כ [וכן כתב] המ"א [המגן אברהם] סי' קס"ז ס"ק י"ח. והב"י [והבית יוסף] כ' [כתב] שיאכל וכן הגירסא בברכות ד"מ ע"א) פי' וזוהו [פירוש] "אסור לאדם שיטעום" וכו' (כך היא הגרסה בסוף פרק ה' בגיטין, דף ס"ב ע"א, וכך כתב גם המגן אברהם, סימן קס"ז, סעיף קטן י"ח. הבית יוסף כתב "שיאכל", וכך היא הגרסה בברכות, דף מ' ע"א). פירוש הדברים:

לאור זאת מפרשים כעת את ההלכה התלמודית. בסוגריים מביא אדמו"ר הזקן את שתי הגרסאות של המאמר: בגיטין ובמגן אברהם הגרסה היא "שיטעום", ואילו בבית יוסף ובתלמוד במסכת ברכות הגרסה היא "שיאכל".

כי יש ב' מיני מאכל אחד מאכל לאדם, והב' מאכל לבהמה ותחלה יש להאכיל לבהמה הוא שישדר יש שני מיני מאכל: האחד הוא מאכל לאדם, והשני מאכל לבהמה. תחילה יש להאכיל את הבהמה, כלומר, לסדר את

יש שני מיני מאכל: מאכל לאדם ומאכל לבהמה, ואת הבהמה יש להאכיל תחילה. האכלת הבהמה פירושה לסדר את שבחי ה' בפסוקי דזמרה.

שבחו של מקום בפסוד"ז [בפסוקי דזמרה] להיות עי"ז כח ועוז לנפש הבהמית דוקא ליכלל ולהדבק באור א"ס ב"ה ואחר שהאכיל לבהמתו יטעום בבחי' מאכל אדם

שבחו של מקום בפסוקי דזמרה, כדי שעל ידי כך יהיה לנפש הבהמית דווקא כוח ועוז להיכלל באור אין סוף ברוך הוא ולהידבק בו. ולאחר שהאכיל את בהמתו, יטעם מבחינת מאכל אדם,

שבחי ה' בפסוקי דזמרה נותנים כוח דווקא לנפש הבהמית, כדי שגם היא תוכל להיכלל באור אין סוף ולהידבק בו. רק לאחר מכן רשאי האדם "לטעום" את מאכלו שלו — את בחינת מאכל אדם.

דהיינו בקי"ש [בקריאת שמע] ותפלה שמוסר נפשו באחד ממש במהות ועצמות אור א"ס ולא מהתכונות התפשטות אורו בלבד כו' שהוא בחי' אדם אדמה לעליון^{26, 27} כו'

כלומר, בקריאת שמע ובתפילה, שבהן הוא מוסר את נפשו באחד ממש, במהותו ובעצמותו של אור אין סוף, ולא מתוך התכונות בהתפשטות אורו בלבד וכו'. וזו בחינת אדם, אדמה לעליון וכו'.

מאכל אדם הוא קריאת שמע והתפילה שאחריה, שבהן האדם מוסר את נפשו לה' במילה "אחד", ונקשר במהותו ובעצמותו של אור אין סוף, ולא רק באור המתפשט בעולמות. זו הבחינה הנקראת "אדם"; השלי"ה מפרש את השם כ"אדמה לעליון" — האדם הדומה למקורו.

וזהו והדר ואכלת ושבעת כו' שהוא ענין ק"ש [קריאת שמע] דכתיב בה אכלתי יערי עם דבשי²⁸ כו' יערי יוצר אור התפעלות המלאכים דבשי ק"ש [קריאת שמע] כו' ועמ"ש בד"ה כי תצא.²⁹

וזהו [פירוש] "ואז תאכל ושבעת" וכו': זהו עניינה של קריאת שמע, שעליה נאמר "אכלתי יערי עם דבשי" וכו': "יערי" הוא "יוצר אור", התעוררותם של המלאכים; "דבשי" היא קריאת שמע וכו'. ועיין במה שנכתב במאמר המתחיל "כי תצא".

לכן נאמר בפסוק "ואז תאכל ושבעת": הסעודה האמיתית באה בקריאת שמע. אדמו"ר הזקן מפרש את "אכלתי יערי עם דבשי" כשתי מדרגות: "יערי" הוא ברכת "יוצר אור", המתארת את התלהבותם של המלאכים, ו"דבשי" היא קריאת שמע עצמה.

(ועד"ז הוא קרבן העומר וספירת העומר קודם שבועות כי העומר שעורים מאכל בהמה^{30,31} לברר נה"ב [נפש הבהמית] ולהעלותה ועי"ז אח"כ בשבועות לכו לחמו בלחמי³². אלא ששעורה היא ע"י זריעה משא"כ עשב וכדלקמן).

(ובדרך זו הם קרבן העומר וספירת העומר שלפני שבועות: העומר הוא שעורים, מאכל בהמה, כדי לברר את נפש הבהמית ולהעלותה; ועל ידי כך, לאחר מכן בשבועות, מתקיים "לכו לחמו בלחמי". אלא שהשעורה באה על ידי זריעה, שלא כעשב, וכפי שיתבאר להלן).

אותו סדר מופיע גם בלוח השנה. את העומר מן השעורים, מאכל בהמה, מקריבים בפסח וסופרים שבעה שבועות כדי לברר ולהעלות את נפש הבהמית; ורק לאחר מכן, בשבועות, באה התורה, "לכו לחמו בלחמי". אדמו"ר הזקן מציין ששעורה, בניגוד לעשב, צומחת מזריעה – נקודה שהוא מבאר בהמשך.

והנה ידוע שהתורה נקראת עוז וגם נקראת תושיי [תושיה]³³ שמתשת כחו של אדם³⁴ כו', הענין הוא דכמו שבקרבנות כתיב לחמי לאשי³⁵ כו' כן התורה נק' לחם³⁶ כמ"ש לכו לחמו³⁷ כו'

והנה ידוע שהתורה נקראת "עוז", וגם נקראת "תושיה", מפני שהיא מתשת את כוחו של אדם וכו'. והענין הוא שכמו שעל הקרבנות נאמר "לחמי לאשי" וכו', כך התורה נקראת לחם, ככתוב "לכו לחמו" וכו'.

כאן נידונים שני כינויים לתורה: "עוז", כלומר כוח, ו"תושיה", שחז"ל מפרשים כדבר המתיש את כוחו של אדם. כשם שהקרבנות נקראים "לחם" של ה', כך גם התורה נקראת לחם, כמו בפסוק "לכו לחמו בלחמי"; חז"ל דורשים פסוק זה על התורה.

וכמו שהמאכל מחזק כח אדם כן התורה נותנת כח ועוז לנפש אלקית הנק' אדם ונק' מאכל אדם שע"י לימוד אותיות דבר הלכה תתחזק הנפש אלקית

וכשם שהמאכל מחזק את כוחו של האדם, כך התורה נותנת כוח ועוז לנפש האלקית, הנקראת "אדם", והתורה נקראת "מאכל אדם": על ידי לימוד אותיותיה של הלכה מתחזקת הנפש האלקית,

בדומה למאכל, התורה מחזקת: היא "מאכל אדם", המזין את הנפש האלקית, והיא הנקראת "אדם". אותיות ההלכה שאדם לומד הן עצמן שנותנות כוח לנפש האלקית.

כדי שתוכל למסור נפשה באחד ³⁸ ממש ³⁹ עיי קייש [קריאת שמע] כוי אכלו רעים ⁴⁰ כוי ועמייש מזה בד"ה וספרתם לכם. ⁴¹

כדי שתוכל למסור את עצמה לאחד ממש, באמצעות קריאת שמע וכו': "אכלו רעים" וכו'. ועיין במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "וספרתם לכם".

הכוח שהתורה נותנת מאפשר לנפש האלקית למסור את עצמה לגמרי לה' בקריאת שמע, ככתוב "אכלו רעים". אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו לשבועות "וספרתם לכם", העוסק גם הוא באהבתם הלוהטת של המלאכים ובעומר.

וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] שעל כל דבור ודבור פרחה נשמתן ⁴² והחזירן בטל תחיה כמייש כתי" בתלים (סי' ס"ח) ע"פ גשם נדבות ⁴³ תניף ⁴⁴ והיינו טל תורה

וזהו שאמרו חז"ל, שעל כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן, והוא החזירן בטל של תחייה, ככתוב בתרגום ירושלמי על תהלים (סי' ס"ח) על הפסוק "גשם נדבות תניף"; והיינו טל תורה.

חז"ל לימדו שבכל אחד מעשרת הדיברות יצאו נשמות ישראל מגופן, והי' החיה אותן בטל שעתידי להחיות בו את המתים. התרגום על תהלים מפרש כך את הפסוק "גשם נדבות תניף", ואדמו"ר הזקן מזהה את הטל הזה עם "טל תורה".

והיינו דמה שפרחה נשמתן במס"נ [במסירות נפש] ממש החזירן לגופים שלהם עיי טל תורה בבחי' שוב לפי שנתנה כח ועוז לנפשם להתחזק ולחזור בגופם כמו ששייב הנפש עיי מאכל

כלומר, לאחר שנשמתם פרחה במסירות נפש ממש, הוא החזירן לגופיהם באמצעות טל תורה, בבחינת שוב, משום שהתורה נתנה לנפש כוח ועוז להתחזק ולחזור לגופן, כשם שמאכל משייב את הנפש.

נשמותיהם פרחו במסירות נפש ממש, והתורה עצמה השייבה אותן לגופיהם, בדומה למאכל המשייב את רוחו של האדם. חזרה זו היא בחינת שוב — "שייבה" הבאה לאחר פריצת הנשמה החוצה.

(וזהו רצוא ושוב ⁴⁵ גימטריא תורה ⁴⁶ שעיי שפרחה נשמתן בבחי' רצוא ואח"כ החזיר להם בבחי' ושוב עיי יוכלו לקבל התורה שכל ענינה רצוא ושוב כמייש בד"ה זאת חקת התורה). ⁴⁷

(וזהו שרצוא ושוב הם בגימטריה תורה: משום שנשמתם פרחה בבחינת רצוא, ולאחר מכן הוא החזירן אליהם בבחינת שוב; ועל ידי כך יכלו לקבל את התורה, שכל ענינה רצוא ושוב, כפי שמבואר במאמר המתחיל "זאת חוקת התורה").

הביטוי "רצוא ושוב", מחזון החיות של יחזקאל, הוא בגימטריה "תורה" (611). לאחר שחוו הן את הסתלקות הנשמה והן את חזרתה, יכלו ישראל לקבל את התורה, שכל מהותה היא התנועה הכפולה הזאת.

ומה שנקראת תושיה ג"כ היינו לפי שידוע שכל דבר הצריך להתעלות למעלה והוא מקושר בקשר של קיימא למטה א"א לו לעלות בלתי שיתירו לו בתחלה הקשר שמקושר למטה ואז יוכל לעלות כו',

והטעם שהיא נקראת גם "תושיה" הוא, כידוע, שכל דבר שצריך לעלות למעלה, אך קשור למטה בקשר של קיימא, אינו יכול לעלות עד שמתירים תחילה את הקשר הקושר אותו למטה; ואז הוא יכול לעלות וכו'.

השם השני, "תושיה", מוסבר על פי עיקרון פשוט: דבר הקשור למטה בקשר חזק ומתמשך אינו יכול לעלות עד שמתירים תחילה את הקשר.

כמ"כ [כמו כן] לפי שהתורה נותנת כח ועוז לעלות יש בכחה ג"כ להתיר הקשר שנתקשרה הנפש בהמית בגשמיות עוה"ז ולהתיש כח התקשרותה כדי שתוכל לעלות כו'

כך גם, מכיוון שהתורה נותנת כוח ועוז לעלות, יש בה גם הכוח להתיר את הקשר שבו קשרה נפש הבהמית את עצמה לגשמיות העולם הזה, ולהחליש את עוצמת התקשרותה, כדי שתוכל לעלות וכו'.

בדומה לכך, התורה, שנותנת את הכוח לעלות, יכולה גם להתיר את הקשר הכובל את נפש הבהמית לעולם הגשמי. היא מחלישה את ההתקשרות הזאת כדי שנפש הבהמית תוכל לעלות.

ולכך נקראת תושיה שמתשת כח הקשר של הנפש הבהמית והוא ענין אחד עם מה שנותנים כח ועוז לנפש לעלות כי הא בהא תליא ועמ"ש מזה בד"ה בחודש השלישי⁴⁸ לצאת⁴⁹ בניי [בני ישראל] מארץ מצרים.

לכן היא נקראת "תושיה", משום שהיא מתישה את כוח הקשר של נפש הבהמית. זהו ענין אחד עם נתינת כוח ועוז לנפש לעלות, שכן הא בהא תליא. ועיינו במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים".

לכן התורה נקראת "תושיה", כלומר דבר שמחליש: היא מחלישה את הקשר של נפש הבהמית אל הגשמיות. התרת הקשר ונתינת הכוח לעלות הן תהליך אחד, וכל אחת מהן תלויה באחרת. מאמר תורה אור על חודש מתן תורה מתאר את היציאה הזאת מן המיצרים הצרים של הגוף.

והנה ההפרש שבין עשב למאכל אדם הוא רק במה שהעשב אינו צומח מסיבות הזריעה אלא מעצמו בלבד

והנה, ההבדל בין עשב למאכל אדם הוא רק בכך שהעשב אינו צומח כתוצאה מזריעה, אלא מעצמו בלבד,

המאמר שואל כעת מה מבדיל בין "עשב", מאכל הבהמות, לבין מאכל האדם. ההבדל היחיד הוא באופן הצמיחה: העשב צומח מעצמו, בלי זריעה.

דהיינו מכח הצומח שבארץ (ועמ"ש בד"ה כי כארץ תוציא צמחה^{50,51} ובאג"ה [ובאגרת הקודש] סד"ה איהו וחיוהי),⁵² משא"כ מאכל אדם אינו צומח כ"א ע"י זריעה כשזורעין החטה אז תצמח כו'.

כלומר, מכוח הצומח שבארץ (ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "כי כארץ תוציא צמחה" ובאגרת הקודש, בסוף המאמר המתחיל "איהו וחיוהי"); ואילו מאכל האדם צומח רק באמצעות זריעה: כשזורעים את החיטה, היא צומחת וכו'.

העשב נובע מכוח הצמיחה העצמי של הארץ, ואילו החיטה, מאכל האדם, צומחת רק לאחר שזורעים אותה. באגרת הקודש הנוכרת כאן כותב אדמו"ר הזקן שמה שבא מזריעה ונטיעה נעלה בהרבה ממה שעולה מעצמו מכוח הצמיחה של הארץ בלבד.

והנמשל מובן דהמלאכים הנקי' עשב השדה⁵³ בזח"א [בזהר חלק א] בראשית ד"ח ע"ב⁵⁴ והם המאכל לבהמה שם ב"ן [שם ב"ן]⁵⁵ כו'

והנמשל מובן: המלאכים, הנקראים בזהר חלק א, בראשית, דף יח ע"ב "עשב השדה", והם המאכל ל"בהמה", שם ב"ן וכו',

בהקשר שלמעלה, "עשב השדה" הם המלאכים: הוזהר מכנה את האופנים, החיות והכרובים "עשבי". הם המזון של ה"בהמה", שערכה המספרי 52, כערך שם ב"ן.

הם באים וצומחים מכח המלכות עצמה הנקראת ארץ כמ"ש בד"ה והיה מספר בניי [בני ישראל]⁵⁶ בלתי זריעות אור הזרוע מצדיק⁵⁷ ח"י עלמין כו' חי העולמים מלך⁵⁸ כו',

באים וצומחים מכוח המלכות עצמה, הנקראת "ארץ", כפי שמוסבר במאמר המתחיל "והיה מספר בני ישראל", בלי זריעת אור הזרוע מצדיק ח"י עלמין וכו' — "חי העולמים מלך" וכו';

המלאכים צומחים מכוח המלכות עצמה, הנקראת "ארץ", ללא "זריעה" של האור הזרוע לצדיקים — האור הנמשך מן הצדיק, שהוא חי העולמים, ספירת יסוד. המילים "חי העולמים מלך" הן מתוך ברכת "ברוך שאמר".

והתבואה שהן הנשמות הנקי' ראשית תבואתו⁵⁹ שנקי' אדם נצמחים ע"י בחי' זריעה בארץ דוקא שהוא ההמשכה מבחי' יחיד חי העולמים בבחי' מדת מלכותו ית' כו'

ואילו התבואה, שהן הנשמות הנקראות "ראשית תבואתו" ונקראות "אדם", צומחת דווקא באמצעות בחינת הזריעה בארץ, שהיא המשכה מבחינת "יחיד חי העולמים" אל בחינת מידת מלכותו יתברך וכו'.

הנשמות, לעומת זאת, הן ה"תבואה", "ראשית תבואתו", והן נקראות "אדם". הן צומחות רק באמצעות "זריעה" בארץ: המשכה מ"יחיד חי העולמים" אל מלכותו.

והן מאכל לאדם העליון כביכול היינו עיי מס"נ [מסירות נפש] הנשמות בק"ש [בקריאת שמע] באחד ממש עולים לאשתאבא בגופא דמלכא^{60, 61} כו' ועמ"ש בד"ה אדם כי יקריב מכם.⁶²

והן מזון לאדם העליון, כביכול: כלומר, באמצעות מסירות נפש של הנשמות בקריאת שמע, כשהן מתאחדות ממש עם האחד, הן עולות "להשתאב בגופא דמלכא", וכו'. וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "אדם כי יקריב מכם".

הנשמות הן, בתורן, מזון לאדם העליון, כביכול. בקריאת שמע, כשהן מוסרות את עצמן לה', הן עולות להיספג "בגופו של המלך", כלשון הזוהר, כמו מזון שנעשה חלק ממי שאוכל אותו.

(והנה שעורה היא מאכל בהמה והיא גי"כ עיי זריעה דוקא כמו חטה ממש וצ"ל כי יש כמה מדרגות במלאכים הנק' בהמה וכמו ההפרש בין בחי

(הנה השעורה היא מאכל לבעלי חיים, וגם היא באה דווקא באמצעות זריעה, ממש כמו החיטה. ויש לומר שיש כמה דרגות במלאכים הנקראים "בהמה", וכמו ההבדל בין הבחינה של

מתעוררת כאן קושיה: השעורה היא מאכל לבעלי חיים, ובכל זאת זורעים אותה ממש כמו חיטה. התשובה פותחת בכך שבמלאכים הנקראים "בהמה" יש כמה דרגות.

יוצר משרתים⁶³ ובין ואשר משרתיו בד"ה והניף את העומר⁶⁴ שעל בחי המלאכים הנק' יוצר משרתים עיי נאמר מצמיח חציר לבהמה⁶⁵ כו' משא"כ המלאכים הנק' ואשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם משי"ב [מששת ימי בראשית] הם גבוהים יותר כו'

"יוצר משרתים" ובין "ואשר משרתיו", במאמר המתחיל "והניף את העומר": על דרגת המלאכים הנקראים "יוצר משרתים" נאמר "מצמיח חציר לבהמה", וכו'; ואילו המלאכים הנקראים "ואשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם", שמכריאת העולם הם קיימים, גבוהים יותר, וכו',

הברכה שלפני קריאת שמע מבחינה בין המלאכים של "יוצר משרתים", המתחדשים בכל יום, לבין "ואשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם", הקיימים מאז ששת ימי בראשית. על הסוג הנמוך נאמר שה' "מצמיח חציר לבהמה"; המלאכים העומדים בקביעות גבוהים יותר.

והן מקבלים מבחי שיעור⁶⁶ ה' ועוד דגם כנשמות כתיב וזרעתי את⁶⁷ בני ישראל זרע אדם וזרע בהמה⁶⁸ הרי גם בבחי בהמה נאמר וזרעתי שבאין עיי זריעה ממש.

והם מקבלים מבחינת שיעור — שיעור, אותיות "שיעור ה". ועוד: גם על הנשמות נאמר "וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה"; הרי שגם על בחינת "בהמה" נאמר "וזרעתי", שכן היא באה באמצעות זריעה ממש.

המלאכים הגבוהים יותר, העומדים בקביעות, מקבלים מ"שיעור", שאותיותיה הן "שיעור ה", כפי שמלמד הזוהר. הפסוק על זריעת ישראל ב"זרע אדם וזרע בהמה" מאשר שגם דרגת "בהמה" יכולה לבוא באמצעות זריעה.

ואפ"ל [ואפשר לומר] כי העשב שצומח מאליו שרשו מבחי' ההמשכה חצוניות לחדש הישנות ע"ד המחדש בטובו⁶⁹ בכל יום תמיד כו' אבל מה שבא ע"י זריעה וצמיחה נמשך מבחי' ההמשכה הפנימית⁷⁰

(ואפשר לומר שהעשב הצומח מאליו שורשו בהמשכה מבחינת חצוניות, כדי לחדש את מה שהתיישן, על דרך "המחדש בטובו בכל יום תמיד", וכו'; אבל מה שבא באמצעות זריעה וצמיחה נמשך מהמשכה מבחינת פנימיות.)

אדמו"ר הזקן מציע שהעשב הצומח מאליו מושרש בהמשכת אור מבחינת חצוניות, מן הסוג שמחדש בכל יום בריאה שהתיישנה. מה שנזרע וצומח בא מהמשכה פנימית.

(ע"י בע"ח [בעץ חיים] שער הק"ש [הקריאת שמע] פרק י"א) ועמ"ש בד"ה וידעת היום⁷¹ ההפרש בין מ"ש אתה הראת לדעת⁷²

(ראו עץ חיים, שער קריאת שמע, פרק י"א.) וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "וידעת היום" על ההבדל בין מה שנאמר "אתה הראת לדעת",

הוא מפנה לעץ חיים, בשער קריאת שמע, פרק י"א, ולמאמר שלו "וידעת היום", המשווה בין שתי דרכים לדעת את ה', כפי שהן מתבטאות בשני פסוקים באותו פרק.

שהוא הדעת בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] ובין מ"ש וידעת היום שהוא הדעת בבחי' סוכ"ע, עדי"ז י"ל [יש לומר] ההפרש בין בחי' עשב ובין בחי' שעורה.^{73, 74, 75, 76}

שהיא דעת בבחינת ממלא כל עלמין, ובין מה שנאמר "וידעת היום", שהיא דעת בבחינת סוכב כל עלמין. על דרך זו אפשר להסביר את ההבדל בין בחינת עשב לבחינת שעורה.

"אתה הראת לדעת" היא ידיעת ה' כפי שהוא ממלא את העולמות, ואילו "וידעת היום" היא ידיעתו כפי שהוא מקיף אותם. באותו אופן אפשר להבין את ההבדל בין עשב לשעורה: העשב מקביל לממלא כל עלמין, והשעורה לסוכב כל עלמין.

קטע 2 • 211

חיטה — התורה

2 ולפ"ז [ולפי זה] בחי' חטה מאכל אדם שהיא התורה זהו מה שלמעלה מבחי' סוכ"ע שהתורה נקי משל הקדמוני⁷⁷ בחי' קדמונו של עולם כו'.

לפי זה, בחינת החיטה, שהיא מאכל אדם והיא התורה, היא למעלה מבחינת סוכב כל עלמין; שהרי התורה נקראת "משל לקדמוני", בחינת קדמונו של עולם וכו'.

אם העשב הוא בחינת ממלא כל עלמין והשעורה בחינת סוכב כל עלמין, הרי שהחיטה, מאכל האדם, שהיא התורה, גבוהה אף מסוכב כל עלמין. התורה נקראת "משל לקדמוני", והמאמר קושר שם זה לה' כקדמונו של עולם, הקודם לכל העולמות.

גם י"ל [יש לומר] כי השפעת השעורה נמשך במלאכים ע"י הנשמות דהיינו ע"י קרבן העומר שעורים וזהו כענין ונתתי לך מהלכים בין⁷⁸ העומדים שממשיכים ההילוך בבחי' העומדים שהם המלאכים כמ"ש בת"א [בתורה אור] ס"פ וישב על פסוק זה,

אפשר לומר גם שהשפעת השעורה נמשכת למלאכים באמצעות הנשמות, כלומר באמצעות קרבן העומר מן השעורים. זהו ענין "ונתתי לך מהלכים בין העומדים": [הנשמות] ממשיכות הילוך בבחינת "העומדים", שהם המלאכים, כפי שמבאר בתורה אור, בסוף פרשת וישב, על פסוק זה.

הסבר נוסף: השפעת השעורה מגיעה למלאכים באמצעות הנשמות, דרך העומר מן השעורים שהקריבו ישראל. זהו פירוש דברי זכריה "ונתתי לך מהלכים בין העומדים": המלאכים "עומדים" בדרגתם, ואילו הנשמות "הולכות" מדרגה לדרגה וממשיכות את תנועת ההתקדמות גם במלאכים, כפי שמבאר תורה אור על פסוק זה בסוף פרשת וישב.

וזהו ניגרא דחמרי שערי שע"י נעשה בבחי' מהלך כו' ומ"ש בפי ק"ש [קריאת שמע] ונתתי עשב⁷⁹ כו' וזהו "נגרא דחמרי שערי" — שכן על ידי כך נעשים בבחינת מהלך וכו'. ומה שנאמר בפרשת קריאת שמע, "ונתתי עשב" וכו',

המאמר "נגרא דחמרי שערי" מבטא את אותו רעיון: השעורה היא שמביאה את הבהמה לידי הליכה. לאחר מכן שואל אדמו"ר הזקן מדוע הפסוק על הזנת הבהמה, "ונתתי עשב", מופיע בקריאת שמע, שבאה אחרי פסוקי דזמרה.

היינו לפי שנעוץ סופן בתחלתן⁸⁰ כו' לכך ע"י מס"נ [מסירות נפש] שבק"ש [שבקריאת שמע] היום יוכל ליתן מאכל לבהמתו למחר בפסוקי דזמרה כו'.

היינו משום שסופן נעוץ בתחילתן וכו'; לכן, על ידי המסירות נפש שבקריאת שמע היום, אפשר לתת מאכל לבהמתו מחר, בפסוקי דזמרה וכו'.

הפסוק על הזנת הבהמה מופיע בקריאת שמע מפני ש"סופן נעוץ בתחילתן", כלשון ספר יצירה: המסירות נפש של קריאת שמע היום מספקת את המזון לפסוקי דזמרה של מחר.

קטע 3 • 31-6

זריעה ונטיעה

3 ב והנה יש עוד ההפרש בין זריעה לנטיעה ארץ חטה כו' גפן⁸¹ כו' וכתוב ואנכי נטעתיך שורק⁸² שהזריעה דתבואה

2. כעת יש הבדל נוסף בין זריעה לנטיעה: "ארץ חטטה" וכו', "גפן" וכו', ונאמר: "ואנכי נטעתיך שורק". זריעת תבואה

החלק השני נפתח בהבדל נוסף: בין זריעה, כמו של תבואה, לנטיעה, כמו של אילנות. הפסוק "ארץ חטטה... וגפן" מזכיר את שתיהן, והפסוק בירמיהו "ואנכי נטעתיך שורק" מתאר את ישראל כגפן נטועה.

כמו גרעין החטה יצמח ממנו כדמותו ובצלמו אלא שהוא בתוספת וריבוי ואין צריך שהות כ"כ [כל כך] ועיכוב מזמן הזריעה עד הצמיחה

דומה לגרעין החטה: ממנו צומח [צמח] בדמותו ובצלמו, אלא בתוספת וריבוי; ואין צורך בזמן ובהמתנה ממושכים כל כך מן הזריעה ועד הצמיחה.

גרעין חטה שנזרע מצמיח עוד מאותו מין: מה שצומח דומה לזרע, אלא שיש ממנו יותר. כמו כן, הצמיחה מהירה למדי.

ואמנם יצטרך ללמ"ד טי"ת מלאכות לחרוש ולזרוע כו' דש בורר ואופה ומבשל עד שראוי לאכילה כו' עם זאת, יש צורך בל"ט מלאכות: לחרוש ולזרוע וכו', לדוש, לברור, לאפות ולבשל, עד שהמאכל ראוי לאכילה וכו'.

התבואה, לעומת זאת, צריכה לעבור את ל"ט המלאכות — אבות המלאכה שמונה המשנה. חלקן הראשון קשור להכנת לחם, החל בחרישה ובזריעה וכלה בדישה, בברירה ובאפייה. רק לאחר מכן אפשר לאכול אותו.

והנטיעה שנוטע גרעין תפוח יצמח אילן שלו והתפוח יצמח בראשו דוקא ויש שהות ועיכוב רב בזמן צמיחתו

ואילו בנטיעה, כשנוטעים גרעין של תפוח, צומח ממנו אילן, והתפוח צומח דווקא בראשו; וזמן צמיחתו ממושך ויש בו עיכוב רב.

גרעין תפוח שנוטעים, לעומת זאת, נעשה אילן שלם, והפרי מופיע רק בראשו. צמיחתו נמשכת זמן רב.

וגם ג' שני ערלה נוהג בו (עמ"ש בד"ה ונטעתם כל עץ מאכל)⁸³ ויש שזמן צמיחתו מתעכב ע' [עין] שנין כמו התמר דכתיב צדיק כתמר יפרח⁸⁴ כו' (ועמ"ש מזה גבי שמיני עצרת).

וכן נוהגות בו שלוש שנות ערלה (ראו מה שנכתב במאמר המתחיל "ונטעתם כל עץ מאכל"); ויש אילנות שצמיחתם מתעכבת שבעים שנה, כמו התמר, שעליו נאמר: "צדיק כתמר יפרח" וכו' (וראו מה שנכתב על כך בקשר לשמיני עצרת).

פרי של אילן צעיר אסור באכילה בשלוש שנותיו הראשונות (ערלה), ויש אילנות שממתינים שבעים שנה עד שיניבו פרי, כמו התמר שבפסוק "צדיק כתמר יפרח". אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על "ונטעתם כל עץ מאכל" ולדיון בקשר לשמיני עצרת.

ואמנם א"צ [אין צריך / אינו צריך] להכשר ותיקון ע"י ל"ט מלאכות כי הפרי מיד ראוי לאכילה וגם יש בה תענוג מן מתיקות הטעם משא"כ במאכל הלחם דתבואה כו' ועוד כמה מיני מדרגות חלוקים ביניהם כו'.

עם זאת, אין צורך בהכשרה ובתיקון באמצעות ל"ט המלאכות, שכן הפרי ראוי לאכילה מיד, ויש בו גם תענוג ממתיקות טעמו, מה שאין כן במאכל הלחם העשוי מתבואה וכו'. ויש ביניהם עוד כמה סוגים של הבדלים ומדרגות וכו'.

אולם אין צורך במלאכות ההכנה האלה כדי לאכול פרי: אפשר לאכול אותו מיד, ויש בו הנאת מתיקות שחסרה בלחם. יש גם הבדלים נוספים, ובהמשך הפסקאות הם מיושמים על הנשמות.

4 והנמשל בכל אלה החלוקים יובן למעלה דנשמה האלקית שנזרעת מאור הזרוע לצדיק⁸⁵ כו' יש נשמה שהוא כמשל התבואה כמ"ש ראשית תבואתה⁸⁶ עד"מ התבואה הנזרע בגרעין החטה לא תהיה רק בריבוי

ההקבלה לכל ההבדלים האלה תובן ביחס למעלה: בנפש האלקית, שנזרעת מן "האור הזרוע לצדיק" וכו', יש נפש שהיא בדומה למשל התבואה, ככתוב: "ראשית יבולה". למשל, התבואה שנזרעת מגרעין החטה אינה אלא מתרבה, ביחס לנשמות: כל נפש אלקית "נזרעת" מן האור הזרוע לצדיק, אך יש נשמות שהן בדומה לתבואה, "ראשית יבולה". כמו גרעין חטה, נשמה כזאת גדלה רק בכמות.

אבל לא בשינוי המהות כצמיחת התפוח כו' והיינו ענין נשמות שבגי"ע [שבגן עדן] התחתון שהם רק בריבוי והגדלה שניתוסף האור אלקי בהם בבחי' ריבוי בלבד כו'

אך לא חל שינוי במהותה, כמו בצמיחת התפוח וכו'. זהו עניינן של הנשמות שבגן עדן התחתון: הן רק מתרבות וגדלות, בכך שנוסף בהן אור אלקי בדרך של ריבוי בלבד וכו'.

מהותה אינה משתנה, כפי שזרע משתנה והופך לתפוח. אלה הן הנשמות שבגן עדן התחתון, שבהן האור האלקי רק מתרבה.

ויש נשמות גבוהות יותר שמתענגים על הוי' בתענוג ועריכות ומתיקות ידידות כו' כמשל התפוח וכמ"ש רפדוני בתפוחים⁸⁷ כו'

ויש נשמות נעלות יותר, שמתענגות על הוי' בתענוג, בנעימות ובמתיקות של אהבה וכו', בדומה למשל התפוח, וככתוב: "כסו אותי בתפוחים" וכו'.

נשמות נעלות יותר מתענגות על ה' במתיקות ובאהבה, בדומה לתפוח, ככתוב: "כסו אותי בתפוחים" — בקשתה של מי שהתעלפה מרוב אהבה.

ונשתנה מהותם לגמרי לעילויא מכפי אופן זריעתן מאור הזרוע לצדיק כו' כמעלת התפוח על הגרעין הנטוע

ומהותן משתנה לגמרי לטובה, ביחס לאופן שבו נזרעו מן "האור הזרוע לצדיק" וכו', כשם שהתפוח נעלה מן הגרעין שניטע.

מהותן משתנה לגמרי, והן מתעלות הרבה מעבר למדרגה שבה נזרעו; זאת כשם שהתפוח עולה בהרבה על הגרעין שממנו צמח.

וזהו ג"כ כענין ההפרש בין העלייה דרך השתלשלות עילה ועלול ובין העלייה שלא כסדר ההשתלשלות ונק' בחי' זו חקל תפוחין קדישין ע"ש כתפוח בעצי היער כן דודי⁸⁸ כו'

וזה דומה גם להבדל שבין עלייה בדרך של השתלשלות, עילה ועלול, לבין עלייה שאינה לפי סדר ההשתלשלות. מדרגה זו נקראת "שדה התפוחים הקדושים", על שם [הפסוק] "כמו עץ תפוח בין עצי היער, כך אהובי" וכו'.

ההבדל מקביל לשני סוגי עלייה: עלייה שלב אחר שלב, בסדר של עילה ועלול, או קפיצה אל מעבר לסדר הזה. הסוג השני נקרא "שדה התפוחים הקדושים", שם שמקורו בזהר, על פי "כמו עץ תפוח בין עצי היער, כך אהובי".

והוא בחי' יאר ה' פניו אליך,⁸⁹ ועיין בפרדס ערך שדה פ"י שדה תפוחים בחי' תפארת⁹⁰ ועמ"ש מענין תפארת בפ' קדושים בד"ה ונטעתם כל עץ מאכל.⁹¹

וזהו בחינת "יאר ה' פניו אליך". ועינינו בפרדס, בערך "שדה", שם מוסבר ש"שדה תפוחים" הוא בחינת תפארת; ועינינו במה שנכתב על ענין תפארת בפרשת קדושים, במאמר הפותח במילים "ונטעתם כל עץ מאכל".

מדרגה זו היא בחינת "יאר ה' פניו אליך" — הארת פניו של ה'. הפרדס, בערך "שדה", מסביר ש"שדה תפוחים" הוא בחינת תפארת; ואדמו"ר הזקן מפנה לדינו בתפארת במאמר לפרשת קדושים, "ונטעתם כל עץ מאכל".

5 ועדיין י"ל [יש לומר] ענין שדה הלבן ושדה האילן⁹² שבמשנה דמסכת שביעית שהם ג"ע [גן עדן] התחתון וג"ע [וגן עדן] העליון

בדומה לכך אפשר להסביר את ענין "שדה הלבן" ו"שדה האילן" שבמשנה במסכת שביעית: הם מכוונים לגן עדן התחתון ולגן עדן העליון.

אותה הבחנה מסבירה את "שדה הלבן" שבמשנה — שדה פתוח של תבואה — ואת "שדה האילן", כלומר פרדס, במסכת שביעית. הם מקבילים לגן עדן התחתון ולגן עדן העליון.

כי ג"ע [גן עדן] התחתון שרשו ממלי וג"ע [וגן עדן] העליון שרשו מבינה אך צ"ע [צריך עיון] דהא פ"י גן היינו נטיעות כמ"ש ויטע ה' אלקים גן⁹³ כו'

גן עדן התחתון מושרש במלכות, וגן עדן העליון מושרש בבינה. אך הדבר טעון בירור, שכן פירוש המילה "גן" הוא נטיעות, כמו שנאמר: "וה' אלקים נטע גן" וכו';

גן עדן התחתון מושרש במלכות, והעליון בבינה. אך יש כאן קושי: "גן" מורכב מנטיעות, ככתוב "וה' אלקים נטע גן", ואם כן, מדוע גן עדן התחתון נמשל לתבואה בלבד?

ואיך נמשל רק לצמיחת התבואה ואפ"ל [ואפשר לומר] ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] עה"ד [עץ הדעת] חטה היתה כו' והעיקר שגם בגי"ע [בגן עדן] התחתון יש נשמות שמקבלים מבחי' נטיות ויש מבחי' תבואתו כו'

אם כן, כיצד הוא נמשל רק לצמיחת התבואה? אפשר לומר זאת על דרך דברי חז"ל, שעץ הדעת היה חיטה וכו'. אך העיקר הוא שגם בגן עדן התחתון יש נשמות שמקבלות מבחינת נטיות, ויש שמקבלות מבחינת תבואתו וכו'.

אחת התשובות היא על פי דעת חז"ל שעץ הדעת היה חיטה, כך שגם תבואה צמחה בגן. אך עיקר התשובה הוא שגם בגן עדן התחתון יש שני סוגי נשמות: יש שמקבלות מבחינת "נטיות", ויש שמקבלות מבחינת "תבואה".

(ועמ"ש בד"ה האזינו השמים בענין כשעירים עלי דשא כרביבים עלי עשב⁹⁴ שם נז' [נזכר] ג"כ כענין זה ועיין זח"א [זהר חלק א] ויחי דרכ"ו ע"ב ההפרש בין תבואה לפירות האילן⁹⁵ ובפ' אמור דצ"ו ע"ב ודצ"ז ע"א ובפ' פנחס דרנ"ג ע"א)

(ועינינו במה שנכתב במאמר המתחיל "האזינו השמים" בעניין "כשעירים עלי דשא, כרביבים עלי עשב"; גם שם נזכר עניין דומה. ועינינו בזה, חלק א, ויחי, דף רכו ע"ב, בעניין ההבדל בין תבואה לפירות האילן; ובפרשת אמור, דף צו ע"ב ודף צז ע"א; ובפרשת פנחס, דף רנ"ג ע"א.)

בסוגריים מפנה אדמו"ר הזקן למאמר "האזינו השמים", שבו מוסברים באופן דומה הפסוקים "כשעירים עלי דשא" ו"כרביבים עלי עשב". הוא מביא גם מקומות בזהר העוסקים בהבדל בין תבואה לפירות האילן.

אך שיש שהות רב עד שנאמר צדיק כתמר יפרח⁹⁶ כו' כלומר מזמן זריעתו למעלה עד גמרו בבחי' גילוי האור בעונג העליון ישתהה ע' [עיין] שנין כו',

אלא שעובר זמן רב עד שנאמר "צדיק כתמר יפרח" וכו'; כלומר, מזמן זריעתו למעלה ועד להשלמתו, כאשר האור מתגלה בתענוג העליון, עשויות לעבור שבעים שנה וכו'.

לפרי נדרש זמן רב להבשיל, כפי שעולה מן הפסוק "צדיק כתמר יפרח". מן ה"זריעה" של הנשמה למעלה ועד שהפרי שלה מושלם ומתגלה כאור בתענוג העליון, עשויות לעבור "שבעים שנה".

ודוגמא לזה במה שאנו רואים בנפש האלקית למטה עד שיתענג בעונג המורגש באלקות יכול לשהות זמן רב כמו שנה תמימה ויותר כו'

ודוגמא לכך היא מה שאנו רואים בנפש האלקית למטה: עד שהיא מתענגת בתענוג מורגש באלקות, עשוי לחלוף זמן רב, כגון שנה שלמה ואף יותר וכו'.

אפשר לראות זאת גם בנפש האלקית למטה: עשוי לחלוף זמן רב — שנה שלמה או יותר — עד שאדם מגיע לתענוג ממשי ומורגש באלקות.

וגם נצמח בראש האילן דהיינו בחכמה שבנפש כו' והוא מ"ש כי האדם עץ השדה⁹⁷ שיתן פריו למעלה דוקא כי העונג אינו אלא בחכמה כו'.⁹⁸

והוא צומח גם בראש האילן, כלומר בחכמה שבנפש וכו'. וזה שנאמר "כי האדם עץ השדה": הוא נותן את פריו דוקא למעלה, שהרי התענוג נמצא רק בחכמה וכו'.

התענוג צומח ב"ראש האילן", בחכמה שבנפש, כפי שנאמר "כי האדם עץ השדה": פריו צומח למעלה, משום שהתענוג נמצא רק בחכמה.

6 ואמנם בזאת יתרון מעלתו שא"צ [שאין צריך / שאינו צריך] לתיקון ע"י אהבה ויראה כו' שנק' אפייה ובישול כמו במאכל התבואה בנשמות הנמוכות שא"א להם להתעכל ולהיות למאכל אדם העליון כ"א ע"י אפייה דהתלהבות כו'

אולם בכך טמון יתרונו: הוא אינו זקוק לתיקון באמצעות אהבה ויראה וכו', הנקראות אפייה ובישול, כמו במאכל התבואה שבנשמות הנמוכות, שאינן יכולות להתעכל ולהיעשות למאכל לאדם העליון אלא באמצעות אפייה של התלהבות וכו'.

לפרי שצמח יש יתרון נוסף: הוא אינו זקוק ל"אפייה ובישול" — ההכנה באמצעות אהבה ויראה שנדרשת לנשמות הנמוכות, הדומות לתבואה. נשמות אלה אינן יכולות להתעכל ולהיעשות למאכל לאדם העליון בלי אפייה של אהבה נלהבת.

וכמ"ש ואפו עשר נשים⁹⁹ בחי' י"ס [י' ספירות] דמלכות לחמכם דאור הזרוע כו' בתנור אחד פי' בתנור הנעשה מאחד עילאה

וכמו שכתוב: "ואפו עשר נשים" — בחינת עשר ספירות של מלכות — "לחמכם", של האור הזרוע וכו', "בתנור אחד"; כלומר, בתנור שנעשה מן האחד העליון,

כך נדרש הפסוק "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד": עשר הנשים הן עשר ספירות של מלכות, הלחם הוא האור הזרוע, ו"תנור אחד" נעשה מן האחד העליון.

דהיינו שנתעכלו אחר האפייה ונכללו באחד כו' כמשל המאכל שאינו מתעכל באדם כ"א ע"י אפייה בתחלה כו'.

כלומר, לאחר האפייה הן התעכלו ונכללו באחד וכו', בדומה למאכל שאינו מתעכל באדם אלא לאחר אפייה תחילה וכו'.

לאחר האפייה הנשמות "מתעכלות" ונכללות באחד, כשם שמאכל צריך להיאפות תחילה כדי שאדם יוכל לעכלו.

כיכרות מן הארץ

7 ובכ"ז [ובכל זה] יובן משארז"ל [מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] שלהי כתובות¹⁰⁰ עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי¹⁰¹ מילת כו' פ"י הארץ הוא בחי'

לאור כל זאת יובן מה שאמרו חז"ל בסוף מסכת כתובות: "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת" וכו'. פירוש, ה"ארץ" היא בחינת

בגמרא בסוף מסכת כתובות נאמר שבעתיד ארץ ישראל תוציא לחמים משובחים ובגדי צמר משובח, מוכנים. אדמו"ר הזקן מתחיל להסביר מהי אותה "ארץ".

מלכות דאצילות מקור הנשמות והמלאכים ותוציא מעצמה בלתי עבודת אור הזרוע לצדיק כו' כי תתעלה אז המלכות ותהיה עטרת בעלה¹⁰² כמ"ש סד"ה והיה מספר בניי [בני ישראל].

מלכות דאצילות, מקור הנשמות והמלאכים; והיא תוציא אותם מעצמה, בלי עבודת ה"אור הזרוע לצדיק" וכו', שכן אז תתעלה המלכות ותהיה "עטרת בעלה", כפי שמוסבר בסוף המאמר המתחיל "והיה מספר בני ישראל".

הארץ היא מלכות דאצילות, מקור הנשמות והמלאכים, שבעתיד תוציא אותם מעצמה, בלי עבודת זריעת האור לצדיק. שכן לעתיד תתורמם המלכות ותהיה "עטרת בעלה".

8 וסד"ה קול דודי¹⁰³ גבי מקפץ על הגבעות¹⁰⁴ ובביאור ע"פ כי אתה נרי^{105, 106} בפ"י מלך יחיד חי העולמים.

וכן בסוף המאמר המתחיל "קול דודי", על "מדלג על ההרים", ובביאור על הפסוק "כי אתה נרי", בפירוש "מלך יחיד חי העולמים".

ניתנות כאן עוד שתי הפניות לעלייה העתידית של מלכות: סוף המאמר "קול דודי", על המילים "מדלג על ההרים", והביאור על "כי אתה נרי", על המילים "מלך יחיד חי העולמים". בביאור האחרון מסביר אדמו"ר הזקן שכל האורות העליונים נמשכים אל המלכות, ולכן היא נקראת "כתר".

וגלוסקאות¹⁰⁷ היינו כמו הלחם הנאפה בתנור כן מה שע"י עבודתה ל"ט מלאכות אור הזרוע של הנשמה נכללת באחד בזמן העוה"ז

ו"גלוסקאות" פירושן כך: כשם שהלחם נאפה בתנור, כך גם, באמצעות עבודת ל"ט המלאכות, האור הזרוע בנשמה נכלל באחד בזמן העולם הזה;

"גלוסקאות" הן לחם שכבר נאפה. בעולם הזה האור הזרוע בנשמה נכלל באחד רק באמצעות עבודת ל"ט המלאכות, כלומר, בעמלו של האדם בעבודת ה'.

אבל לעי"ל [לעתיד לבוא] תגמר הנשמה בבחי' האפייה ובישול ממילא ומאיליה כי כל האורות עליונים יתגלו במלי' דוקא ויבואו כולם לקבל ממנה כמ"ש והיה ביום ההוא יצאו מים חיים¹⁰⁸ מירושלים כו',

אבל לעתיד לבוא תושלם הנשמה בבחינת אפייה ובישול מאליהם ומעצמם, שכן כל האורות העליונים יתגלו דווקא במלכות, וכולם יבואו לקבל ממנה, כמו שכתוב: "והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים" וכו'.

לעתיד לבוא הנשמה "תיאפה ותתבשל" מעצמה, ללא אותו עמל, משום שכל האורות העליונים יתגלו במלכות והכול יקבל ממנה. זהו פירוש "יצאו מים חיים מירושלים": המלכות עצמה תהיה למקור.

ועיין בשל"ה [בשני לוחות הברית] פי' ויצא ע"פ ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש¹⁰⁹ שפי' עדי"ז ברכת המוציא

ועיין בשל"ה, פרשת ויצא, על הפסוק "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש", שם הוא מפרש בדרך זו את ברכת "המוציא

השל"ה, על בקשת יעקב "לחם לאכול ובגד ללבוש", מפרש באופן דומה את הברכה על הלחם, "המוציא לחם מן הארץ".

לחם מן הארץ ובמ"ש גלוסקאות וכלי מילת דוקא בא לרמוז על כללות ההשתלשלות דאורות פנימים ואורות מקיפים הפנימים בגלוסקאות והמקיפים בכלי מילת

לחם מן הארץ". ובאזכור דווקא של "גלוסקאות וכלי מילת" באו [חז"ל] לרמוז על כללות ההשתלשלות, הכוללת אורות פנימיים ואורות מקיפים: האורות הפנימיים ב"גלוסקאות", והאורות המקיפים ב"כלי מילת".

האזכור של חז"ל הן של גלוסקאות והן של בגדי צמר רומז לכללות ההשתלשלות, המורכבת מאורות פנימיים ומאורות מקיפים. מזון, הנכנס לגוף, מסמל את האורות הפנימיים; לבושים, המקיפים את הגוף, מסמלים את האורות המקיפים.

והוא בחי' לבושים ומקיפים דמצות וכמ"ש ברכות בשה"ש [בשיר השירים] בפסוק גן נעול^{110, 111} ע"פ ואכסך משי¹¹² כו' עשאן ממש בעולם כו' המד"א [היך מה דאת אמר] לא ימיש עמוד הענן^{113, 114} כו' ע"ש.

וזוהי בחינת הלבושים והאורות המקיפים של המצוות. וכמו שכתוב במדרש רבה על שיר השירים, על הפסוק "גן נעול", על [המילים] "ואכסך משי" וכו': "עשאן ממש בעולם" וכו', "כמו שנאמר: לא ימיש עמוד הענן" וכו'; עיין שם.

הלבושים הם האורות המקיפים הנמשכים על ידי המצוות. המדרש על "גן נעול" דורש את דברי יחזקאל "ואכסך משי" כמתייחסים לכך שהי עשה את ישראל בעלי ממשות בעולם, וכן לענני הכבוד שהקיפו אותם, ככתוב "לא ימיש עמוד הענן".

אירוסין ונישואין בסיני

9 והענין דהנה בתורה נאמר לכו לחמו¹¹⁵ כו' שהוא בחי' אור פנימי ובמצות אנו אומרים אשר קדשנו

בחי' קדושין הוא בחי' אור מקיף וראיה לזה שיכול אדם לעשות מצוה בעטיפת טלית

הביאור: על התורה נאמר "בואו ואכלו" וכו', והיא בחינת אור פנימי; ואילו על המצוות אנו אומרים "אשר קידשנו" — בחינת קידושין, שהיא בחינת אור מקיף. והראיה לכך היא שאדם יכול לקיים מצווה כשהוא מתעטף בטלית,

כעת מוסברים האורות הפנימיים והמקיפים באמצעות התורה והמצוות. התורה נמשלה ללחם, שעליו נאמר "בואו ואכלו": היא נכנסת באדם ונעשית חלק ממנו, ולכן היא אור פנימי. לעומת זאת, בברכה על מצווה אנו אומרים "אשר קידשנו", לשון קידושין, וקידושין הם בחינת אור מקיף.

ולא יגע ללבו כלל בפנימיות עד שיחשוב מחשבה זרה כו' כמו המקיף שאינו נוגע לפנימי כו'

ובכל זאת היא אינה נוגעת כלל בלבו בפנימיות, עד כדי כך שהוא עשוי לחשוב מחשבה זרה וכו', בדומה לאור המקיף שאינו נוגע בפנימיות וכו'.

הראיה היא שאדם יכול לקיים את מצוות ההתעטפות בטלית, בעוד שלבו נותר ללא שינוי ואף בשעה שהוא חושב מחשבה זרה. המצווה מקיפה אותו בלי לחדור פנימה, בדומה לאור מקיף.

משא"כ במ"ת [במתן תורה] שנק' יום חתונתו^{116, 117} שעל כל דבור פרחה נשמתן בבחי' אור פנימי כי הרי היה ברצון

לעומת זאת, במתן תורה, שנקרא "יום חתונתו", בכל דיבור יצאה נשמתם, בבחינת אור פנימי, שכן הדבר היה ברצונם:

לעומת זאת, מתן תורה נקרא "יום חתונתו", ובו הקשר הגיע אל הפנימיות: בכל דיבור יצאה נשמתם. הדבר נעשה ברצונם, כפי שעולה מהמילים הבאות.

כי מאחר שפרחה נשמתן בדבור הראשון למה שמעו הדבור השני כו' (פ"ט דשבת דפ"ח ע"ב) והקדושין היה קודם

שהרי אם נשמתם יצאה בדיבור הראשון, מדוע שמעו את הדיבור השני? וכו' (פרק ט' בשבת, דף פ"ח ע"ב). והקידושין היו קודם לכן,

נשמתם כבר יצאה בדיבור הראשון, ובכל זאת הם המשיכו לשמוע את הדיבור השני; מכאן שמסירתם נבעה מרצונם שלהם, מתוך פנימיותם. הגמרא בשבת פ"ח ע"ב מספרת על יציאת הנשמות בכל דיבור. הקידושין, לעומת זאת, קדמו לכך.

לכן ששלח להם את משה וכתת להם ברית עמהם בדם¹¹⁸ אשר זרק כ' ו' ואמרו כל אשר דבר¹¹⁹ ה' נעשה ונשמע כ' והוא בחי' מקיפים

כאשר שלח אליהם את משה וכתת עמם ברית באמצעות הדם שהיזה וכו', והם אמרו: "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע" וכו'; וזוהי בחינת אורות מקיפים.

הקידושין התרחשו לפני מתן תורה, כאשר משה נשלח אליהם, הברית נכרתה באמצעות הדם שהיזה, וישראל אמרו: "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע". אותה ברית היא בחינת האורות המקיפים.

ואמנם המקיף נותן כח ועוז להארת הפנימי דמה שכרת ברית עמהם ה' [היה] סיבה למס"נ [למסירות נפש] שלהם במ"ת [במתן תורה] כ'.

אך האור המקיף מעניק כוח ועוצמה להארת האור הפנימי: כריתת הברית עמם היא שהביאה למסירות נפשם במתן תורה וכו'.

עם זאת, האור המקיף מעניק כוח לאור הפנימי: הברית שנכרתה קודם לכן היא שאפשרה את מסירות נפשם בסיני.

אך עיקר הנשואין היה במתן תורה לפי שפירחה נשמתן ממש משא"כ בבחי' העלם המקיפים כ' אבל עיקר הנשואין היה במתן תורה, משום שנשמתם יצאה ממש; לא כך בבחינת ההעלם של האורות המקיפים וכו'.

הנישואין עצמם, כלומר האיחוד העיקרי, התרחשו במתן תורה, משום שאז נשמתם אכן יצאה מהם. הדבר אינו קורה במצב הנעלם של האורות המקיפים.

וכמו ענין הנז' [הנזכר] באדרא דקמ"ו ב' על הני תלתא דאסתלקו דברעו סגי ותקיף אתדבקו נפשותיהן בשעתא דאתנסיבו¹²⁰ כ' (ועמ"ש בד"ה עיני כל אליך ישברו).

וכעין העניין הנזכר באדרא, דף קמ"ו ע"ב, על שלושת אלה שהסתלקו: "ברצון גדול ועז נדבקו נשמותיהם בשעה שנלקחו" וכו' (ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "עיני כל אליך ישברו").

באידרא שבזוהר מסופר על שלושה חברים שנפטרו במהלך אותו כינוס: נשמותיהם נדבקו למעלה "ברצון גדול ועז" בשעה ש"נלקחו". המילה הארמית שפירושה להילקח משמשת גם במשמעות של להינשא. אדמו"ר הזקן מפנה גם למאמרו "עיני כל אליך ישברו".

ובזה יובן מה שיפלא לכאורה בפ' והיה אם שמוע שמושה אמרה ואיך אמר ונתתי מטר כ' ונתתי עשב^{121, 122} כ' כאלו הוא הנותן ח"ו [חס ושלום]

ובכך יובן מה שמעורר תמיהה לכאורה בפרשת "והיה אם שמוע": משה אמר את הדברים, אז כיצד יכול היה לומר "ונתתי מטר" וכו', "ונתתי עשב" וכו', כאילו הוא הנותן, חס ושלום?

הדבר מסביר תמיהה בפסקה השנייה של קריאת שמע. משה אמר את הדברים, אז כיצד יכול היה לומר "ונתתי מטר" ו"ונתתי עשב", כאילו הוא עצמו הנותן?

כמו שהקשו המפרשים כי מאחר שבמשנה תורה משה כמדבר בעד עצמו ע' [עיינ] בהרמב"ן [בהרבי משה בן נחמן] בהקדמתו לפי התורה אי"כ הלי"ל [הוה ליה למימר] ונתן ה' מטר כו'.

כפי ששאלו המפרשים: מאחר שבמשנה תורה משה מדבר כביכול בשם עצמו (ראו את הקדמת הרמב"ן לפירושו על התורה), היה צריך לומר: "ונתן ה' מטר" וכו'.

המפרשים מעלים שאלה זו משום שבספר דברים משה מדבר בקולו שלו, כפי שמציין הרמב"ן בהקדמתו לתורה. לפי זה היה הפסוק צריך לומר: "ונתן ה' מטר".

אך הענין לפי ששכינה מדברת מתוך גרונו¹²³ של משה ורוח הוי' הוא שדיבר¹²⁴ כו' ונתתי עשב כו'

אלא שההסבר הוא שהשכינה דיברה מתוך גרונו של משה, ורוח הוי' היא שדיברה וכו': "ונתתי עשב" וכו';

משה יכול היה לומר זאת משום שהשכינה דיברה מתוך גרונו: רוח ה' היא שדיברה, כלשונו של דוד: "רוח הוי' דיבר בי". ה' עצמו הוא שאומר "ונתתי עשב".

ולא הוא הנותן ח"ו [חס ושלום] והטעם הוא כנ"ל שע"י מ"ת [מתן תורה] נעשו בחי' נשואין שהיא ההתכללות ותכלית הביטול בעצמות אור אי"ס עד שפרחה נשמתן ממש כו'

והוא אינו הנותן, חס ושלום. והטעם לכך הוא כפי שהוסבר לעיל: באמצעות מתן תורה נוצרה בחינת נישואין, שהיא ההתכללות והביטול המוחלט בעצמות אור אין סוף, עד שנשמתם ממש פרחה וכו'.

משה אינו הנותן; ה' הוא הנותן. הדבר התאפשר משום שמתן תורה חולל את "הנישואין" — התכללות וביטול מוחלטים בעצמות אור אין סוף, עד שהנשמות ממש יצאו מהגוף.

ועד"ז היה במשה בתמידות כמ"ש לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד¹²⁵ עמדי¹²⁶ שלא תפס מקום ודבר בפ"ע [בפני עצמו] כלל

וכך היה גם אצל משה בקביעות, כפי שנאמר: "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי"; שכן הוא לא תפס מקום ולא היה כלל מציאות נפרדת בפני עצמו;

משה נשאר במצב הזה בקביעות: ה' שלח את העם לשוב לאוהליהם, אך אמר למשה: "ואתה פה עמוד עמדי". הוא לא תפס מקום משל עצמו ולא הייתה לו מציאות נפרדת כלל.

לכך היה יכול לומר ונתתי מפני שדבר ה' דיבר בו מדבר מתוך גרונו כו', ועמ"ש מזה בפ' ואתחנן בד"ה ואהבת את.¹²⁷

לכן יכול היה לומר "ונתתי", מפני שדבר ה' דיבר בו ודיבר מתוך גרונו וכו'. וראו מה שנכתב על כך בפרשת ואתחנן, במאמר המתחיל "ואהבת את".

לכן יכול היה לומר "ונתתי": דבר ה' דיבר דרכו, מתוך גרונו. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "ואהבת את" שבפרשת ואתחנן.

10 וכענין זה ידוע שהוא השונה הלכות דארז"ל [דאמרו רבותינו זכרונם לברכה] מתניתא מלכתא ¹²⁸ פ"י ע"מ

כמלך הגוזר ואומר ע"י שלוחו כו' כן אנו אומרים אמר אביי כו'

וכך גם ידוע שכך הוא אצל מי שלומד הלכות, שהרי חז"ל אמרו: "מתניתא מלכתא" — המשנה היא מלכה. פירוש הדבר, על דרך משל: כמו מלך הגוזר ואומר באמצעות שליחו וכו', כך אנו אומרים: "אמר אביי" וכו',

דבר דומה נכון גם לגבי כל מי שלומד הלכה. את מאמר חז"ל "מתניתא מלכתא" — המשנה היא מלכה — מפרשים כמשל: מלך גוזר גזרות באמצעות שליחו, וכך, כשאנו אומרים "אמר אביי", דברו של המלך הוא שנאמר באמצעות אביי.

כי גזירות המלך הקב"ה דינא דמלכותא שאמר אביי רוח ה' הוא שדיבר בו ¹²⁹ וכמ"ש ואשים דברי בפ"ך ¹³⁰ כו' וכמ"ש במ"א.

כי [אלה] גזרותיו של המלך, הקדוש ברוך הוא, "דינא דמלכותא" — דין המלכות, שאמר אביי: רוח הו"י היא שדיברה בו, וכמו שכתוב: "ואשים דברי בפ"ך" וכו', וכמו שנתבאר במקום אחר.

פסקי החכמים הם גזרותיו של המלך, הקדוש ברוך הוא, "דינא דמלכותא" — דין המלכות: רוח ה' דיברה באמצעות החכם, כפי שנאמר: "ואשים דברי בפ"ך".

ואמנם אין זה אלא לאחר מסי'נ [מסירות נפש] דנשואין הנ"ל. ועמ"ש בד"ה בשעה שהקדימו ¹³¹ בפ"י גבורי כח עושי דברו ועי"כ לשמוע בקול דברו: ¹³²

אמנם, הדבר אפשרי רק לאחר מסירות הנפש של הנשואין שנזכרו לעיל. ועיינו במה שכתוב במאמר המתחיל "בשעה שהקדימו", בפירוש "גיבורי כוח עושי דברו", ועל ידי כך לאחר מכן "לשמוע בקול דברו".

אך הדבר אפשרי רק לאחר מסירות הנפש של ה"נשואין" שתוארו לעיל — ביטול הישות המאפשר לדבר ה' להישמע באמצעות האדם. אדמו"ר הוקן מפנה למאמרו "בשעה שהקדימו", העוסק בכך שישאל אמרו "נעשה" לפני "נשמע", כמו אותם "גיבורי כוח עושי דברו", ורק לאחר מכן "לשמוע בקול דברו".

בעבודה

לפני שמגיעים למסירה השלמה לה' שבקריאת שמע, ראוי לאדם "להאכיל את בהמתו" תחילה: בפסוקי דזמרה עליו להתעכב על שבחי ה' כפי שהם ניכרים בעולמות, כדי שגם נפשו הבהמית תתעורר ותתרומם. לימוד דברי ההלכה הוא המזון שמחזק את נפשו האלקית לקראת מסירה זו ומשחרר את אחיזתה של הנפש הבהמית בגשמיות; והמסירות של קריאת שמע היום היא שמזינה את התפילה של מחר.

שאלות לשיחה

1. מדוע הנפש הבהמית זקוקה ל"מזון" משלה בפסוקי דזמרה לפני קריאת שמע, במקום שהנפש האלקית פשוט תכניע אותה?
2. כיצד התורה יכולה גם לחזק את האדם (עוז) וגם להחליש אותו (תושיה), ומדוע המאמר מגדיר זאת כתהליך אחד?
3. מה ההבדל בין נשמה שגדלה כמו תבואה לנשמה שגדלה כמו פרי, ומה זקוקה כל אחת מהן מעבודת האדם?
4. מדוע המצוות נמשלו לאירוסין והתורה לנישואין, וכיצד הברית המוקדמת מאפשרת את המסירות המאוחרת?
5. כיצד הביטול של משה מסביר את אמירתו "ונתתי", וכיצד המאמר מרחיב זאת לחכמי ההלכה?

הערות

פסקה 1

1 אסור לאדם שיטעום

הערת קה"ת מציינת רשימה זו כמקור לכך שהמאמר הנוכחי הוא הנחה של אדמו"ר האמצעי ממאמר שנאמר בחג השבועות תקס"ד.

הערת קה"ת

מאמר זה הוא הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי ונאמרה בשבועות תקס"ד — ראה רשימת המאמרים בסוף סה"מ תקס"ד ע' שמש. (וכ"ה באוה"ת יתרו כרך-ז ע' ב'תרפג). וראה לקו"ש ח"י ע' 332 הקשר בין מאמר זה להתחלת הלקו"ת פ' ויקרא.

2 אסור לאדם שיטעום

רב יהודה בשם רב: אדם אינו רשאי לטעום דבר עד שייתן מזון לבהמתו, שכן הפסוק אומר תחילה "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" ורק אחר כך "ואכלת ושבעת". זהו הנוסח "לטעום" שהמאמר מאמץ.

Berakhot 40a:1 ברכות מ' א:

אמר רב: "טול ברוך, טול ברוך" — אינו צריך לברך. "הבא מלח" "הבא לפתך" — צריך לברך. ורבי יוחנן אמר: אפילו "הביאו מלח" "הביאו לפתך" נמי אינו צריך לברך, "גביל לתורי, גביל לתורי" צריך לברך. ורב שש"ת אמר: אפילו "גביל לתורי" נמי אינו צריך לברך, דאמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" ויהדר: "ואכלת ושבעת".

Rab declared: [If one broke the bread and pronounced the benediction, and before eating handed a piece to another saying,] "Take it, the benediction has been made; take it, the benediction has been made ! " it is unnecessary for him to pronounce it again [before partaking of the bread]. [But if before eating he says,] "Bring salt, bring the relish," he must repeat the benediction. R. Johanan declared that even if he said, "Bring salt, bring the relish," he likewise need not ... repeat the benediction. [Should he, however, say,]

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

Gittin 62a:16 גיטין ס"ב א:ט"ז

אמרי לקה: ליטעום מר מידי. אמר להו: הכי אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", ויהדר: "ואכלת ושבעת".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ברכות מ, א. גיטין סב, א. וראה לקמן בסוף העמוד בענין הגי'. ראה קטע מכאן פ' בסה"מ תרל"ג ע' לז.

3

"ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת", מהפסקה השנייה של קריאת שמע. סדר הפסוק הוא הבסיס להלכה ולביאור המאמר על התפילה.

Deuteronomy 11:15 דברים י"א:ט"ו

ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת:

And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 ונתתי עשב בשדך לבהמתך . . ואכלת כו'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

עקב יא, טו.

5 ארי דאכיל קורבנין

הזהר מתאר שכאשר ישראל הקריבו קרבנות, דמות של אריה ירדה מלמעלה ונראתה רובצת על המזבח ואוכלת את הקרבנות. כאן האריה הוא האש שלמעלה, שאליה יש להעלות את הבהמה.

Zohar I, 6b זח"א ו, ב

Zohar II, 278a זח"ב רעח, א

Zohar III, 77a זח"ג עז, א

הערת קה"ת

ראה זח"א ו, ב. זח"ב רעח, א. זח"ג עז, א. ועוד.

6 כמ"ש [לקמן]

במקורות אלה כתוב "כמ"ש למעלה", במקום שבו הדפוס מוילנא הוסיף [להלן]. ההערה מסיקה שהצמח צדק התכוון תחילה למקם מאמר זה אחרי מאמרי חג השבועות.

הערת קה"ת

תי' זו ניתוסף בדפוס ווילנא. אבל בדפוס ראשון ושני ובכתי' 631 "כמ"ש למעלה". מכאן יש לראות שלכתחילה היתה כוונת כ"ק אדמו"ר הצ"צ להעמיד מאמר זה אחר מאמרי שבועות.

7 הערת קה"ת מפנה לIsaiah 65:25 למילים האלה.

Isaiah 65:25 ישעיהו ס"ה:כ"ה

ואב וטלה ירעו כאחד ואריה כפקר יאכל־תבן ונחש עפר לחמו לא־ירעו ולא־ישחיתו בכל־הר קדשי אמר ה'

The wolf and the lamb shall feed together, And the lion shall eat straw like the ox; And dust shall be the serpent's food. They shall not hurt nor destroy in all My holy mountain, Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 בד"ה וארי כבקר יאכל תבן

המאמר מסביר שעורה היא שיעור ה', מידה הנמשכת מהבל פיו, והיא מזונם של המלאכים הנקראים בהמות וחיות. המשכה זו הייתה תלויה בעבודת ישראל, כאשר הוקרב עומר השעורים בפסח וקומצו הוקטר באש שלמעלה, שזורתה אריה — "האריה שאוכל קרבנות".

הערת קה"ת

לקמן פ' במדבר יא, א.

9 ואריה כבקר יאכל תבן

"ואריה כבקר יאכל תבן" — הפסוק הפותח את הדרוש שאליו מתייחס הרבי הקו; אותן מילים מופיעות גם בישיעהו סה, כה.

Isaiah 11:7 ישעיהו י"א:ז

ופרה ודב תרעינה יחדו ירבעו ילדיהו ואריה כפקר יאכל־תבן:

And the cow and the bear feed; Their young ones shall lie down together; And the lion shall eat straw like the ox

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

And the kine took the straight way by the way to Beth-shemesh; they went along the highway, lowing as they went, and turned not aside to the right hand or to the left; and the lords of the Philistines went after them unto the border of Beth-shemesh.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל א' ו, יב.

16 בדי"ה וספרתם לכם דחג השבועות

מאמר חג השבועות הזה מסביר את הספירה מעומר השעורים שהוקרב בפסח ועד לשתי הלחם מחיטה בשבועות, החל ממרכבת יחזקאל.

הערת קה"ת

לקו"ת פי במדבר י, א.

17 בדי"ה בכ"ה בכסלו

במאמר חנוכה זה מסביר אדמו"ר הזקן כיצד מעלים באמצעות הקטורת את האותיות שנפלו לגשמיות, ואחר כך עובר לתפילה, שבאה במקום הקרבנות, לפי סדר עבודת המקדש.

הערת קה"ת

תו"א כט, ב.

18 ובדי"ה אדם כי יקריב

זהו אותו מאמר שהפסקה מפנה אליו שוב בהמשך: הוא מלמד ששורש הנפש האלקית הוא ב"אדם" שבמרכבה, ואילו הנפש הבהמית נלקחה משמרי האופנים ושורשה ב"פני השור".

הערת קה"ת

לעל ב, ב.

19 אדם כי יקריב מכם

"אדם כי יקריב מכם קרבן להווי", הפסוק הפותח את המאמר העוסק בשתי הנשמות הנוכרות כאן.

Leviticus 1:2 ויקרא א' ב'

דבר אל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לַה' מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קֶרְבָּנְכֶם:

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the L-RD, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 וצדתך ירננו

"ישירו בשמחה צדקתך", מתוך "אשרי" שבפסוקי דזמרה; אדמו"ר הזקן מפנה להסברו על ביטוי זה כשירת המלאכים.

Psalms 145:7 תהילים קמ"ה ז'

יְכַר רַב־טוֹבָךְ יִבְיְעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ:

They shall utter the fame of Thy great goodness, And shall sing of Thy righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 בדי"ה רני ושמחי

שם מתוארת עבודת המלאכים כשירה וניגון, המבטאים את כמיהתם להיכלל באור אין סוף; אין להם תורה ומצוות שבאמצעותן ימשיכו אור למטה, אלא רק כמיהה זו לעלות.

הערת קה"ת

תו"א לו, א.

10 (ולשם שייך דרוש זה ג"כ)

הערת סוגריים זו אינה בדפוס הראשון; היא נוספה ברשימת התיקונים של שנת תרע"א.

הערת קה"ת

הגה זו ליתא בדפוס הראשון וניתוסף בלוח התיקון משנת תר"א.

11 באש שלמעלה

האש שעל המזבח רבצה כאריה, ואש ירדה מן השמים, אף על פי שעדיין הייתה מצווה להביא אש רגילה. "האש שלמעלה" שבמאמר היא אש שמימית זו, שאכלה את הקרבנות.

Yoma 21b:4 יומא כ"א ב:ד'

אָמַר מֶר: וְעֵשֶׂן הַמַּעֲרָכָה. וּמִי הוּא עֵשֶׂן בְּמַעֲרָכָה? וְהַתְנִיף: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּאֵשׁ שֶׁל מַעֲרָכָה: רְבוּצָה כְּאֵרִי, וּבָרָה כְּחֶמְה, וְיֵשׁ בָּהּ מִמֶּשׁ, וְאוֹכֶלֶת לַחַיִּים כִּיבִישׁוֹ, וְאֵינָה מַעֲלָה עֵשֶׂן!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה יומא כא, ב.

12 לריח ניחוח

העולה היא "אשה ריח ניחוח להווי". המאמר שואל מה מאפשר לבהמה לעלות ולהיעשות ריח ניחוח כזה.

Leviticus 1:9 ויקרא א' ט'

הערת קה"ת

ויקרא א, ט. ובכ"מ.

13 בדי"ה ואלה המשפטים

שם משווים בין בהמה לשם בין (52), נשמות הבריאה, עולם הכיסא שבו מצויות פני ה"בהמה" של המרכבה; ואילו אדם הוא שם מ"ה (45), נשמות האצילות, מדרגת "אדמה לעליון".

הערת קה"ת

תו"א עו, ב.

14 דפני ארי פני שור

במרכבת יחזקאל הייתה לכל אחת מהחיות דמות אריה מימין ודמות שור משמאל. התעוררות הנפש בפסוקי דזמרה נמשלת לדמויות "בהמיות" אלה.

Ezekiel 1:10 יחזקאל א' י'

וּדְמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְּׂמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־נִשָּׁר לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, י.

15 וישרנה הפרות

הפרות שמשכו את הארון הלכו ישר בדרך, וגועות תוך כדי הליכתן. המאמר מביא אותן כדימוי להתלהבות גלויה ודמיונית־בהמה לפני ה'.

I Samuel 6:12 שמואל א' ו:י"ב

וַיִּשְׁרְנָה הַפְּרוֹת בְּדֶרֶךְ עִלְדָּרָה בֵּית שֹׁמֶשׁ בְּמִסְלָה אַחַת הָלְכוּ הֵלֶךְ וְגָעוּ וְלֹא־סָרוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל וְסָרְגֵי פִלְשְׁתִּים הִלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד־גְּבוּל בֵּית שֹׁמֶשׁ:

22 אשירה לה' כי גאה

"אשירה להוי' כי גאה גאה", שירת הים הנאמרת בפסוקי דזמרה. היא מובאת כדוגמה לשירה המבטאת התלהבות מסוג ההתלהבות של המלאכים.

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א'

אָז לְשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְהַבְיָאֵהוּ וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשֶׁר־הָיָה לְהַבְיָאֵהוּ גָאָה גָאָה סוֹס וָרֹכֵב וְרָמָה בָּיָם:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 בד"ה מזמור שיר חנוכת הבית

מאמר זה מבחין בין מזמור לשיר: מזמור הוא שירת המלאכים העומדים בגובה העולם, מצד החיצוניות של העולמות, שירה המלוכשת ב"כלי", ולכן הביטול שלהם עדיין מורגש בקולם.

הערת קה"ת

לקמן פ' ברכה צח, ג.

24 מזמור שיר חנוכת הבית

"מזמור שיר חנוכת הבית", תחילת המזמור הנאמר בתחילת פסוקי דזמרה והפסוק הפותח את המאמר הנוכח כאן.

Psalms 30:1 תהילים ל':א'

מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד:

A Psalm; a Song at the Dedication of the House; of David

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

25 ומסדר שבחו של מקום

רבי שמלאי לימד שאדם צריך תמיד להקדים ולספר בשבחו של מקום, ורק לאחר מכן להתפלל, ולמד זאת מתפילתו של משה. המאמר מזהה הקדמת שבח זו עם פסוקי דזמרה, "מאכל הבהמה".

Avodah Zarah 7b:18 עבודה זרה ז' ב:י"ח

כְּדָרִישׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי [כְּדָרִישׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי]: לְעוֹלָם? סֵדֶר אָדָם שֶׁבַח וְשֶׁל מְקוֹם וְאַחֵר כִּךְ יִתְפַּלֵּל, מִנְּלוֹ? מִמֶּשֶׁה רַבִּינוּ, דִּכְתִּיב: "ה' אֱלֹקִים אַתָּה הַחַלּוֹת לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וְגו'", וְכִתִּיב בְּתַרְיֵיהּ: "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז, ב. ור"ג.

26 אדם אדמה לעליון

ההערה מצטטת את השלי"ה כמקור לפירוש אדם — "אדמה לעליון".

הערת קה"ת

שלי"ה ג, א. תושב"כ דרוש צאן יוסף (שא, ב).

27 אדמה לעליון

"אדמה לעליון". החסידות קוראת את המילה "אדמה" כשורש של "אדם" — הנשמה הדומה למקורה.

Isaiah 14:14 ישעיהו י"ד:י"ד

אֶעֱלֶה עַל־בְּמֹתַי עַב אֲדַמָּה לְעִלְיוֹן:

I will ascend above the heights of the clouds; I will be like 'the Most High'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 אכלתי יערי עם דבשי

"אכלתי יערי עם דבשי". אדמו"ר הזקן קורא את "יערי" כברכת "יוצר אור", שבה מתוארות המלאכים, ואת "דבשי" כקריאת שמע.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א'

בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כָלָה אֶרִיתִי מוֹרִי עִם־בִּשְׁמִי אֲכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דְּבַשִּׁי שְׁתִּיתִי יַיִנִי עִם־חֶלְבִי אָכְלוּ רַעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ה, א.

29 ועמ"ש בד"ה כי תצא

שם מסביר אדמו"ר הזקן שכדי להמשיך את האש שלמעלה, האדם מתבונן בשורש רצונה של הנפש הבהמית במרכבה העליונה, שבריותיה מתכלות באהבה כאש; אהבה זו מאירה גם בנפש הבהמית, ולשם כך תיקנו את הברכות שלפני קריאת שמע.

הערת קה"ת

לקו"ת תצא לד, ד.

30 העומר שעורים מאכל בהמה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה סוטה יא, סע"א.

31 העומר שעורים מאכל בהמה

המשנה מציינת שכל המנחות באות מן החיטים, ואילו מנחת סוטה, כמו העומר, באה מן השעורים; ורבן גמליאל מכנה אותה "מאכל בהמה". המאמר משתמש בשעורים כמוזן ל"בהמה".

Sotah 14a:14 סוטה י"ד א:י"ד

כָּל הַמִּנְחוֹת טַעֲוֹנוֹת שְׁמֶן וְלִבְנָה, וְזוֹ אֵינָה טַעֲוֹנָה לֹא שְׁמֶן וְלֹא לִבְנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחֲטִיִּין, וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין. מִנְחַת הָעוֹמֶר, אֵיךְ עָלָה פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין — הִיא הֵיחָה בָּאָה גֵּרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבִּין גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כִּשֶּׁם שֶׁמַּעֲשֵׂיָהּ מַעֲשֶׂה בְּהֵמָה, כִּךְ קִרְבָּנָה מֵאֲכָל בְּהֵמָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

32 החכמה קוראת: "בואו, אכלו מלחמי ושתו מן היין שמוגתי". המאמר מיישם זאת על מתן תורה בשבועות, שהוא "מוזן לאדם".

Proverbs 9:5 משלי ט':ה'

לְכוּ לֶחֶם בָּלֶחְמִי וְשֵׁתוּ בַּיַּיִן מִסֻּכְתִּי:

Come, eat of my bread, and drink of the wine which I have' mingled

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 נקראת תושיה

מי שלומד תורה לשמה מעניק לאחרים "עצה ותושיה", כפי שנאמר על החכמה: "לי עצה ותושיה". הערת קה"ת מצטטת זאת כמקור לכינוי התורה "תושיה".

Pirkei Avot 6:1 משנה אבות ו':א'

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבַח בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֶה לְדַבְרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ כִּדִּי הוּא לוֹ. נִקְרָא רַע, אֲהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמְּקוֹם, אוֹהֵב

קצין עם". "ישא" — אין ישא אלא לשון שבועה, שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלקיך". "לא אהיה חובש" — לא הייתי מחובש בית המדרש. "ובביתי אין להם ואין שמלה" — שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Bereshit Rabbah 43:7 בראשית רבה מ"ג:ז

ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ממי קנאן? רבי אבא בשם רב כהנא ור' יצחק רבי אבא אמר: כאינש דאמר: פלו, עינוהי יאי, שיעריה יאי. אמר רבי יצחק: היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן: ברכו! והן אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו! אמר לו הקב"ה: אני, לא היה שמי ניכר לבריותי, והכרת אותי בבריותי, מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בבריותי של עולם, הה"ד (בראשית יד): קונה שמים וארץ:

He blessed him, and he said: Blessed is Abram to G-d, the "Most High, Maker of heavens and earth" (Genesis 14:19). "He blessed him, and he said: Blessed is Abram to G-d, the Most High, Acquirer of heavens and earth" - from whom did He acquire them? Rabbi Abba in the name of Rav Kahana and Rabbi Yitzhak, Rabbi Abba said: It is like a person who says: The eyes of so-and-so are fair, his hair is fair, does not refer to acquisition, but to one's fixing and perfecting some-... thing that

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה חגיגה יד, א. ב"ר מג, ו.

37 כן התורה נקי לחם כמ"ש לכו לחמו

על "לחם ויין" של מלכ"צדק אומרים חז"ל שהוא גילה לאברהם את התורה, כפי שנאמר: "בואו, אכלו מלחמתי". זהו מקור נוסף לכך שהתורה נקראת לחם.

Bereshit Rabbah 43:6 בראשית רבה מ"ג:ו

מלכי צדק מלך שלם וגו' - הה"ד (תהלים מה) ובת צור במנחה פניך יחלו עשירי עם. ומלכי צדק מלך שלם, המקום הזה מצדיק את יושביו. מלכי צדק, אדוני צדק, צדק נקראת ירושלים, שנאמר (ישעיה א) צדק יליו בה מלך שלם. רבי יצחק הבבלי אומר: שנולד מהול. הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון רבי שמואל בר נחמן ורבנן רבי שמואל אמר: הלכות כהונה גדולה גילה לו. לחם, זה לחם הפנים. ויין, אלו הנסכים. ורבנן אמרי: תורה גילה לו, שנאמר (משלי ט): לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. והוא כהן לאל ...

Malkitzedek king of Salem took out bread and wine, and he "was a priest of G-d, the Most High" (Genesis 14:18). "Malkitzedek king of Salem..." - that is what is written: "Daughter of Tzor, the wealthiest of the people will seek your favor with gifts" (Psalms 45:13.) the four kings, and who was distressed by them. "The wealthiest of the people," referring to Malkitzedek king of Salem, "will seek your favor with gifts," as he did in this verse (Yalkut Shimoni). "Malkitzedek king ... of Salem" - this place renders its

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות. ומלכשתו ענוה וינראה, ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהניו ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר (משלי ח) לי עצה ותושיה אני ...

The sages taught in the language of the Mishnah. Blessed be He who chose them and their teaching. Rabbi Meir said: Whoever occupies himself with the Torah for its own sake, merits many things; not only that but he is worth the whole world. He is called beloved friend; one that loves G-d; one that loves humankind; one that gladdens G-d; one that gladdens humankind. And the Torah clothes him in humility and reverence, and equips him to be righteous, pious, upright ... ,and trustworthy; it keeps him far from sin

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

34 שמתשת כחו של אדם

רבי חנן: מדוע התורה נקראת "תושיה"? משום שהיא מתישה את כוחו של האדם. אדמו"ר חזקן מפרש שהכוונה היא להחלשת הקשר הכובל את הנפש הבהמית.

Sanhedrin 26b:8 סנהדרין כ"ו ב:ח'

אמר רבי חנן: למה נקרא שמה תושיה? מפני שהיא מתשת כחו של אדם. דבר אחר: תושיה - שניתנה בחשאי מפני השטן. דבר אחר: תושיה - דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם.

R' Yochanan said, why is it (the Torah) called wisdom (toshia)? Because it wears out (mateshet) one's strength. Another explanation: because it was given in secret due to the accuser. Another explanation: formless words, on which the world rests

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY)

הערת קה"ת

סנהדרין כו, ב.

35 לחמי לאשי

"קרבני לחמי לאשי": הקרבנות נקראים לחמו של ה'. בדומה לכך, אומר המאמר, התורה נקראת לחם.

Numbers 28:2 במדבר כ"ח:ב'

צו את־בני ישראל ואמרת אליהם את־קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו:

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me in its due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כח, ב.

36 התוי נקי לחם

"כל משען לחם" הם בעלי התלמוד, כפי שנאמר: "בואו, אכלו מלחמתי". התלמוד עצמו מפרש שהלחם שנפסוק הוא התורה.

Chagigah 14a:16 חגיגה י"ד א:ט"ז

"והמכשלה הזאת". מאי "והמכשלה הזאת" — דברים שאין בני אדם עומדין עליהן אלא אם כן נכשל בהן — "ישנן תחת ידך". "ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש ובביתי אין להם ואין שמלה לא תשימוני

38 למסור נפשו באחד

ההערה מציינת מקור זה לעניין מסירת הנפש במילה "אחד" שבקריאת שמע.

הערת קה"ת

שו"ת הרשב"א ח"ה סנה"ה. ב"ח טווא"ח רסס"א. פע"ח שער הק"ש, פ"ב.

39 למסור נפשה באחד ממש

הוראת הארז"ל שיש למסור את הנפש על קידוש השם באמירת "אחד" שבקריאת שמע, שהערת קה"ת מצטטת ביחס לביטוי הזה.

Pri Etz Chaim, Gate of the Recitation of the Shema 12:4-5
עץ חיים, שער הקריאת שמע י"ב:ד-ה'

והנה בימי הגלות אין בה כח לעלות אחרי שעדיין היא למטה בהיכל אהבה דבריה, לכן אנו צריכין למסור נפשנו על קדושת השם כדי דאח"ד. וצריך לקבל עליו ד' מיתות ב"ד, סקילה שריפה הרג וחנק, מן ד' אותיות אדני במילואו, כי שם שרשם. ולכך תכוין לקבל כדי אותיות של אדני, שכוונת בדי של אח"ד. גם תכוין בדי של אח"ד כדי מיתות הנ"ל, שאתה מוסר נפשך בדי מיתות אלו, ושאתה מקדש את השם בכל לבבך, ולקבל עליך עול מלכות שמים זה של הק"ש: והענין, כי כבר ביארנו, כי אין כח במלכות לעלות ...

Pri Etz Chaim (Public Domain)

40 אכלו רעים

"אכלתי יערי עם דבשי". אדמו"ר הזקן קורא את "יערי" כברכת "יוצר אור", שבה מתוארות המלאכים, ואת "דבשי" כקריאת שמע.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א'

בְּאֵתִי לִגְנֵי אֲחָתִי כֻלָּה אֶרִיתִי מוֹרִי עִם־בֶּשֶׂמִי אֲכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִנִי עִם־חֶלְבִי אֲכָלוּ רַעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ה, א.

41 בדי"ה וספרתם לכם

שם מוסבר שאהבתם ויראתם של המלאכים, הבערות כגחלי אש, נובעות מהשגתם באור אין סוף כפי שהוא נמשך לעולם הגלוי, ולכן אהבתם גלויה ומורגשת; הפרות שנשא את הארון, "הלך וגער", הן דוגמה לכך.

הערת קה"ת

ראה לקמן פ' במדבר י, ב.

42 פרחו נשמתן

התרגום מפרש: כשבית ישראל שמעו את קול גבורתך, פרחו נשמותיהם, ומיד הורדת עליהם טל של תחייה. זהו התרגום שהאדמו"ר הזקן מצטט.

Aramaic Targum to Psalms 68:10 תרגום תהלים ס"ח:י'

כִּד שְׁמַעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יְתָ קוֹל גְּבוּרָתְךָ פָּרְחוּ נִפְשֵׁיהֶן מִן יָד אֲחֻתָּתָא עֲלִיָּהוֹן טַלִּין דְּתַחֲיוּתָא וּמַטְרִין דְּרַעְוָא אַרְיִמָתָא אֱלָהָא עַל אֲחֻסְתָּתָא וּכְנִשְׁתָּא דְאַשְׁתְּלֵהִית אֶת אֲתִקְיָתָא:

Mikraot Gedolot (Public Domain)

43 ע"פ גשם נדבות

רבי יהושע בן לוי: בכל דיבור שיצא מפי ה' פרחו נשמות ישראל, וה' הוריד את הטל שבו עתיד להחיות את המתים, החיה אותן ואמר: "גשם נדבות

תניף."

Shabbat 88b:6 שבת פ"ח ב"ר

... ומאחר שדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו? — הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר: "גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה". ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא תזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל והיו מלאכי השרת מדיין אותן, שנאמר: "מלאכי צבאות ידון ידון" — אל תיקרי "ידון", אלא "ידון".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

וראה שבת פח, ב.

44

"גשם נדבות תניף, אלקים; נחלתך ונלאה אתה כוננתה". חז"ל והתרגום מפרשים את הפסוק כמתייחס לטל שהחיה את ישראל בסיני.

Psalms 68:10 תהילים ס"ח:י'

גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תְּנִיף אֱלֹקִים נַחֲלֶתְךָ וְנִלְאָה אֶתְּהָ כוֹנֵנְתָּה:

A bounteous rain didst Thou pour down, O G-d; When Thine inheritance was weary, Thou didst confirm it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 רצוא ושוב

"והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק". הביטוי "רצוא ושוב" הוא המקור למונח החסידי המתאר את ריצת הנשמה אל ה' ואת שובה.

Ezekiel 1:14 יחזקאל א':י"ד

וְהַחַיּוֹת רָצְאוּ וְשׁוּבוּ כְּמֶרְאֵה הַבֶּזֶק:

And the living creatures ran and returned as the appearance of a flash of lightning

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 רצוא ושוב גימטריא תורה

ההערה מציינת מקור זה לגימטריה של "רצוא ושוב" כ"תורה".

הערת קה"ת

ראה פי הראב"ד לסי' פ"א, מ"ב (יה, ב). וראה הביאור בשיחת ש"פ חקת תנשא"ר כרך-ב ע' 674 הערה 78 שהגימט' תרי"א — אותיות יראת — כנגד התרי"א מצות התורה ששמע ישראל מפי משה (מלבד אנכי ולא יהי ש"מפי הגבורה שמענום" — מכות כד, רע"א). ויש לומר, שבוה מרומז שהענין דרצוא ושוב (כללות התורה) בא ע"י עבודת המטה (תרי"א מצוות ששמעו מפי משה) עכ"ל.

47 בדי"ה זאת חקת התורה

שם נקראת מצוות פרה אדומה "זאת חוקת התורה", משום שכל עניינה הוא רצוא ושוב: שרפת הפרה לאפר היא הרצוא, ו"מים חיים אל כלי" הם השוב; על שתי בחינות אלה מיוסדות התורה ומצוותיה כולן.

הערת קה"ת

לקמן פ' חקת נו, ב.

48 בדי"ה בחודש השלישי

שם מתוארת יציאת מצרים כיציאה מן המצרים של הגוף והנפש הבהמית, המצמצמים את הנפש האלקית כך שגם כשהיא מתכוננת בגדולת ה' אין היא יכולה לצאת ממעטפתה; הדרך לצאת היא אהבה הנוולדת מהתכוננות באור הסובב כל עלמין.

הערת קה"ת

תו"א סו, א.

49

"נחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים" — הפסוק הפותח את המאמר בתורה אור על מתן תורה, שאליו מתייחסים כאן.

Exodus 19:1 שמות י"ט:א

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבָּר סִינַי:

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 בד"ה כי כארץ תוציא צמחה

שם נקרא כוח הצמיחה של הארץ, שמקורו במאמר "תדשא הארץ" של ששת ימי בראשית, כוח אלקי ממש; לכן זרע הנטמן בארץ מצמיח פרי שטעמו לא היה בורע.

הערת קה"ת

לקרית נצבים נ, ד.

51

"כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים... והולידה והצמיחה" — הפסוק הפותח את המאמר על כוח הצמיחה של הארץ, שאליו מתייחסים כאן.

Isaiah 61:11 ישעיהו ס"א:יא

כִּי כְאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגֶנֶה זְרוּעֶיהָ תִצְמַחַת כִּן אֲדֹנָי ה' יִצְמִיחַ צִדְקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם:

For as the earth bringeth forth her growth, And as the garden causeth the things that are sown in it to spring forth; So the L-rd GOD will cause victory and glory To spring forth before all the nations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 ובאג"ה סדי"ה איהו וחיה

בסוף האגרת כותב אדמו"ר הזקן שהארץ מוציאה תמיד יש מאין באמצעות כוח הצמיחה שבה, ושהפירות הבאים באמצעות זריעה ונטיעה מעולים בהרבה מאלה העולים מאליהם מכוח זה בלבד.

הערת קה"ת

אגה"ק סי' כ (קלב, ב).

53 עשב השדה

הזוהר מפרש את "ועשב לעבודת האדם" כמכוון לאופנים, לחיות ולכרובים, הניזונים כאשר בני האדם עובדים את אדונם בקרבנות ובתפילה; ואת העשב שאינו נושא זרע — כמזון לאש הקדושה. זהו הזוהר שהטקסט מצטט כמקור לכינוי המלאכים "עשב".

Zohar, Bereshit 7:70-8:83 ספר הזוהר, בראשית ז':ע"ח-ח"פ"ג

54 בזח"א בראשית די"ח ע"ב

ההערה אומרת שקטע הזוהר הזה, על המלאכים כ"עשב", מוסבר שם בהרחבה.

הערת קה"ת

ראה הביאור בארוכה בביאורו ל"כ"ק אדהאמ"צ. ובביאורו ל"צ"צ ע' ד ואילך.

55 לבהמה שם ב"ן

לעניין בהמה כשם ב"ן, ההערה מפנה למקורות שנאספו בהערות ללקוטי תורה, ויקרא ג ע"ב.

הערת קה"ת

ראה הנסמן לעיל (ויקרא) ג, ב.

56 בד"ה והי מספר בני

שם נקראת מקור הנשמות, כנסת ישראל, "אריך", והיא מזוהה עם מלכותו, מקורם וחיותם של כל העולמות.

הערת קה"ת

לקמן פ' במדבר ה, ב.

57 אור הזרוע מצדיק

"אור זרוע לצדיק". המאמר מדבר על "האור הזרוע" מן הצדיק, יסוד, כעל הזריעה שממנה צומחות הנשמות.

Psalms 97:11 תהילים צ"ז:יא

אֹר זָרַע לְצִדִּיק וְלִישְׁרָיִל בְּשִׁמְחָה:

Light is sown for the righteous, And gladness for the upright in heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה תהלים צז, יא.

58 חי העולמים מלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת ברוך שאמר.

59 ראשית תבואתו

"ישראל קודש להו", ראשית תבואתו. נשמות ישראל הן "תבואה", הצומחת רק באמצעות זריעה.

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב':ג

קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רִאשִׁית תְּבוּאָתָה כָּל־אֲכָלֶיךָ יֹאשְׁמוּ רָעָה תָּבֵא אֲלֵיהֶם נֶאֱמַר:

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall come upon them, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה' ג, ג (תבואתה).

60 לאשתאבא בגופא דמלכא

ההערה מפנה גם למאמר זה ולמקורות המובאים בו בעניין לשון הזוהר על ההיכללות בגוף המלך.

הערת קה"ת

זח"א (ר"ז, ב). ועלי"ק בד"ה במדב"ס (ב, סע"א). וש"נ. [כ].

61 לאשתאבא בגופא דמלכא

הזוהר מדבר על רוח שיש לטהר ולהכין "כדי שתיכלל בגוף המלך". המאמר משתמש בביטוי ביחס לנשמות העולות בקריאת שמע כמזון לאדם העליון.

Zohar, Vayechi 19:134-20:147 ספר הזוהר, ויחי י"ט:קל"ד-כ"קמ"ז

But if a man is not adjudged worthy, woe to his spirit, which has to be purified and to be prepared before it can be drawn to the Body of the King; and if it is not prepared, woe to it that it must roll about "like a stone in a sling" (cf. I Sam.). Further, we have learnt: "If the soul is worthy, great is the bliss reserved for it in the other world, as it is written, "No ... eye hath seen save thine, O L-rd, what thou wilt

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

62 בד"ה אדם כי יקריב מכם

המאמר מסביר שלכל יהודי שתי נפשות: הנפש האלקית, ששורשה ב"אדם" שבמרכבה, והנפש הבהמית, שנלקחה משמרי האופנים ושורשה ב"פני השורי". הנשמה יורדת לעולם הזה כדי לברר את הנפש הבהמית, הקרבן ש"מכם" מביא "אדם".

הערת קה"ת

לעיל פי ויקרא ב, ב.

63 יוצר משרתים ואשר משרתיו

לעניין שני סוגי המלאכים הנוכחים בברכת יוצר, ההערה מפנה למקורות שנאספו בהערה על מלאכים בלקוטי תורה, אמור לו ע"א.

הערת קה"ת

ברכת יוצר. וראה הנסמן לעיל (אמור) לו, א הערה מלאכים.

64 בד"ה והניף את העומר

שם עומר השעורים הוא "מאכל בהמה" ומובחנים שני סוגי מלאכים: העומדים בגובה היקום מששת ימי בראשית, נצחיים, הם חיות המרכבה; ואילו אלה שנבראים בכל יום, שרים וכלים, הם ניצוצות קדושה המתבררים ועולים מחדש בכל יום.

הערת קה"ת

לעיל לו, א.

65 מצמיח חציר לבהמה

"מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם". המאמר מיישם את מחציתו הראשונה של הפסוק על המלאכים: "יוצר משרתים".

Psalms 104:14 תהילים ק"ד:י"ד

מְצַמֵּיחַ חֲצִיר לְבִהמָה וְעֹשֶׂב לְעֹבְדֵת הָאָדָם לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ:

Who causeth the grass to spring up for the cattle, And herb for the service of man; To bring forth bread out of the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, יד.

66 שעורה שעור ה'

הוזהר מסביר מדוע העומר עשוי משעורים: "שעורה" היא "שעור ה"א". המאמר משתמש בכך כדי להסביר מה מקבלים המלאכים העליונים.

Zohar III, 188b זח"ג קפח, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ג קפח, ב.

67 וזרעתי את ב"י

הערת קה"ת מפנה Jeremiah 31:26 למילים האלה.

Jeremiah 31:26 ירמיהו ל"א:כ"ו

עַל־זֹאת הִקְצִיתִי וְאָרָאָה וּשְׁנָתִי עָרְבָה לִי:

Upon this I awaked, and beheld; And my sleep was sweet unto me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' לא, כו.

68 וזרעתי את בני ישראל זרע אדם וזרע בהמה

"וזרעתי את בני ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה" (31:26 לפי מספור ההערה של קה"ת). גם מדרגת ה"בהמה" באה מכוח זריעה.

Jeremiah 31:27 ירמיהו ל"א:כ"ז

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻמ־יְיָ וְזֶרְעִי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה וְזֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה:

Behold, the days come, saith the L-RD, that I will sow the house of Israel and the house of Judah with the seed of man, and with the seed of beast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 המחדש בטובו בכי"ת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

70 מבחי' ההמשכה הפנימית

ההערה מפנה לשם בעניין ההמשכה הפנימית שממנה נמשכים הדברים הנורעים וצומחים.

הערת קה"ת

ראה ביאה"ז לצ"צ ע' ה.

71 וידעת היום

"דע היום והשב אל לבבך, כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". במאמר שאליו מתייחסים, מדובר בידיעת ה' כפי שהוא מקיף את העולמות.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וַיֵּדַעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְךָ אֶל־לִבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

"אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים, אין עוד מלבדו". במאמר שאליו מתייחסת ההערה, מדובר בידיעת ה' כפי שהוא ממלא את העולמות.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אֲתָה הָרָאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73 שהתורה נקי עוז

ההערה מפנה להערת שוליים שם על כך שהתורה נקראת עוז.

הערת קה"ת

ראה סה"מ תשי"א ע' 181 בהערה.

74 נקי תושי'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ו, א.

75 המלי' . הנקי ארץ

על "כל אשר בשמים ובארץ" אומר הוזהר: "ובארץ — דא כנסת ישראל", שהוא כינוי למלכות. הערת קה"ת מצטטת זאת כמקור לכך שמלכות

נקראת "ארץ".

Zohar I, 31b זח"א לא, ב

הערת קה"ת

זח"א לא, ב. מא"א, א, קכו. קה"י בערכו.

76 "והניף את העומר לפניי", הפסוק הפותח את המאמר העוסק בשני סוגי המלאכים ובשעורים של העומר.

Leviticus 23:11 ויקרא כ"ג:יא

והניף את העומר לפניי ה' לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן:

And he shall wave the sheaf before the L-RD, to be accepted for you; on the morrow after the sabbath the priest shall wave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

77 משל הקדמוני

"כמו משלו של עתיק יומין: 'מרשעים יוצא רשע'. המאמר מפרש את 'משלו של עתיק יומין' כשם לתורה — משל של ה', עתיק יומין של העולם.

I Samuel 24:14 שמואל א כ"ד:יד

כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יוצא רשע וידי לא תהיה בה:

As saith the proverb of the ancients: Out of the wicked cometh forth wickedness; but my hand shall not be upon thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 ה' מבטיח ליהושע הכהן הגדול: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". החסידות מפרשת שהנשמות הן "מהלכים" והמלאכים הם "עומדים".

Zechariah 3:7 זכריה ג':ז

כה־אמר ה' צבאות אִם־בְּדִרְכִי תֵלֶךְ וְאִם־אֶת־מִשְׁמְרֹתִי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתֶּה תִּדְּוֹן אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי וְנָתַתִּי לָךְ מֵהִלְכִּים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה:

Thus saith the L-RD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 ונתתי עשב

"ונתתי עשב בשדך לבהמתך" — פסוק מן הפסוקה השנייה של קריאת שמע; מכאן השאלה מדוע מוזכרת שם "האכלת הבהמה".

Deuteronomy 11:15 דברים י"א:ט"ו

ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת:

And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 שנעוץ סופן בתחלתן

על עשר הספירות נאמר: "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן, כעין שלהבת הקשורה בגחלת". אדמו"ר הזקן מיישם זאת במחזור התפילה היומי, שבו קריאת שמע של היום מזינה את פסוקי דזמרה של מחר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א':ז

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou

?count

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yetzirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

פסוקה 3

81 ארץ חטה כו' גפן

"ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון". הפסוק מונה הן את הדגן הנורע והן את הגפן הנטועה.

Deuteronomy 8:8 דברים ח':ח

אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוּרָה וְגִפֶּן וְתֵאנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ:

a land of wheat and barley, and vines and fig-trees and pomegranates; a land of olive-trees and honey

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 ואנכי נטעתיך שורק

"ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת". עם ישראל מתואר כגפן נטועה.

Jeremiah 2:21 ירמיהו ב':כ"א

וְאֲנֹכִי נִטְעֵתִיךָ שׁוֹרֵק כָּלֵה זֶרַע אֱמֶת וְאִיךָ נִהְפַּכְתָּ לִּי סוּרִי הַגֶּפֶן נִכְרִיחַ:

Yet I had planted thee a noble vine, Wholly a right seed; How then art thou turned into the degenerate plant Of a strange ?vine unto Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 ונטעתם כל עץ מאכל

"ונטעתם כל עץ מאכל... שלוש שנים יהיה לכם ערלים" — הפסוק העוסק בשלוש שנות ערלה ופתיחת המאמר שאליה מתייחסים.

Leviticus 19:23 ויקרא י"ט:כ"ג

וְכִי־תֵבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל־עֵץ מֵאֵכָל וְעֵרְלָתֶם עֵרְלָתוֹ אֶת־פְּרִיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יְהִיָּה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל:

And when ye shall come into the land, and shall have planted all manner of trees for food, then ye shall count the fruit thereof as forbidden; three years shall it be as forbidden unto you; it shall not be eaten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 צדיק כתמר יפרח

"צדיק כתמר יפרח, כארז בלבנון ישגה". התמר מובא כדוגמה לעץ שפירותיו מבשילים רק לאחר זמן רב.

Psalms 92:13 תהילים צ"ב:י"ג

צָדִיק כְּתָמָר יִפְרַח כְּאַרְז בְּלִבְנוֹן וְשִׁגְהָ:

The righteous shall flourish like the palm-tree; He shall grow like a cedar in Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

85 מאור הזרוע לצדיק

"אור זרוע לצדיק". כל הנשמות "נזרעות" מאור זה; הן נבדלות באופן שבו

הן צומחות ממנו.

Psalms 97:11 תהילים צ"ז:יא

אור וְרַע לְצַדִּיק וְלִישְׁרָיִל בְּשִׂמְחָה:

Light is sown for the righteous, And gladness for the upright
in heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 ראשית תבואתה

"קודש ישראל להו', ראשית תבואתו". נשמות מסוג זה נמשלות לתבואה.

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב':ג

קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רִאשִׁית תְּבוּאָתָה כָּל־אֲכָלֶיךָ יֹאשְׁמוּ רָעָה תִּבְא אֲלֵיהֶם
נָאִם־ה'

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the
increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall
.come upon them, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 רפדוני בתפוחים

"סמכוני באשיות, רפדוני בתפוחים, כי חולת אהבה אני". התפוח מסמל
את התענוג והמתיקות של הנשמות העליונות.

Song of Songs 2:5 שיר השירים ב':ה

סִמְכוּנִי בְּאִשִּׁיּוֹת רִפְדוּנִי בְּתַפּוּחִים כִּי־חֹלֶת אֲהַבָּה אָנִי:

Stay ye me with dainties, refresh me with apples; For I am'
'love-sick

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 כתפוח בעצי היער כן דודי

"כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים ... ופריו מתוק לחכמי". זהו המקור
לשם "שדה תפוחים קדושים".

Song of Songs 2:3 שיר השירים ב':ג

כְּתַפּוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמְדָּתִי וְיִשְׁכְּתִי וּפְרִיּוֹ מְתוּק
לְחֵכִי:

As an apple-tree among the trees of the wood, So is my
beloved among the sons. Under its shadow I delighted to sit,
.And its fruit was sweet to my taste

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 יאר ה' פניו אליך

"יאר הוי פניו אליך ויחנך", מתוך ברכת כהנים. המאמר מזהה את "שדה
תפוחים קדושים" עם הארה זו של הפנים.

Numbers 6:25 במדבר ו':כ"ה

יָאֵר הוֹי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךָ:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious
;unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 שדה תפוחים בחיי תפארת

בערך "שדה" בפרדס: עיקר משמעותו של "שדה תפוחים" היא תפארת,
הנקראת כך משום שהיא כוללת שלושה צבעים — אדום, לבן וירוק, שהם
צבעי התפוח. והו הקטע שמצטט אדמו"ר הזקן.

Pardes Rimmonim 23:21:14 פרדס רמונים כ"ג:כ"א:י"ד

... והטעם כי היא נקראת שדה וכל התפוחים שהם האבות משפיעים
אליה. וכן בפרי יוחי (דף רמ"ט) ז"ל ת"ח כד שלטא סיהרא שדה

תפוחים אקרי עכ"ל.

Pardes Rimmonim (Public Domain)

91 ונטעתם כל עץ מאכל

"וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל", פתיחת המאמר על תפארת
בעניין קדושים, שאליו מתייחסים כאן.

Leviticus 19:23 ויקרא י"ט:כ"ג

וְכִי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל־עֵץ מֵאֲכָל וְעֲרַלְתֶּם עֲרַלְתּוֹ אֶת־פְּרִי
שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל:

And when ye shall come into the land, and shall have plant-
ed all manner of trees for food, then ye shall count the fruit
thereof as forbidden; three years shall it be as forbidden
.unto you; it shall not be eaten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 5

92 ושהה האילן

"עד מתי מותר לחרוש שדה אילן בערב שביעית?" כלומר, פרדס, שדה נטוע
עצים.

Mishnah Sheviit 1:1 משנה שביעית א':א

עַד אֵימָתִי חוֹרְשִׁין בַּשָּׂדֶה הָאֵילָן עָרֵב שְׁבִיעִית. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, כָּל
זְמַן שֶׁהָאֵילָן לִפְרִי. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, עַד הֶעָצָרָת. וּקְרוּבִין דְּבָרֵי אֱלוֹ
לְהִיט כְּדִבְרֵי אֱלוֹ:

Until when may they plow an orchard in the sixth year? Bet
Shammai say: as long as such work will benefit the fruit. And
Bet Hillel says: till Atzeret (Shavuot). The views of this
[school] are close to those of the other

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

93 ויטע ה' אלקים גן

"ויטע הוי אלקים גן בעדן מקדם." גן מורכב מנטיעות, ומכאן עולה השאלה
על גן עדן התחתון.

Genesis 2:8 בראשית ב':ח

וַיִּטַּע ה' אֱלֹקִים גֶּן־עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׁם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

And the L-RD G-d planted a garden eastward, in Eden; and
.there He put the man whom He had formed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 כשעירים עלי דשא כרביבים עלי עשב

"כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב", מתוך פרשת האזינו; אדמו"ר
הזקן מפנה באופן דומה להסברו על פסוק זה.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב

יַעֲרַף כַּמָּטָר לִקְחֵי תִּזְלַל כִּשְׁלַל אִמְרָתִי כְּשֶׁעִירִים עָלִי־דָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עָלִי־
עֵשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as
the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the
.showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

95 ההפרש בין תבואה לפירות האילן

הוזהר דן במשנה שלפיה בפסח העולם נידון על התבואה ובשבועות על
פירות האילן, ומבאר את שניהם במונחי המרכבה העליונה וי"האילן הגדול

והחוקי שלמעלה.

Zohar, Vayechi 33:347-34:356 ספר הזהר, ויחי לייג:שמ"ז-לי"ד:שנ"ו

96 צדיק כתמר יפרח

"צדיק כתמר יפרח." כאן הדברים מוסבים על הזמן הארוך שבין "זריעת" הנשמה למעלה לבין הבשלת פירותיה.

Psalms 92:13 תהילים צ"ב:י"ג

צִדִּיק כְּתָמָר יִפְרַח כְּאַרְז פְּלִנְגֹן יִשָּׁה:

The righteous shall flourish like the palm-tree; He shall grow like a cedar in Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 כי האדם עץ השדה

"כי האדם עץ השדה." האדם מושווה לעץ, שפירותיו צומחים למעלה, בחכמה.

Deuteronomy 20:19 דברים כ':י"ט

כִּי־תִצּוּר אֶל־עִיר זָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָה לְנֹדֶחַ עָלֶיהָ גֵּרֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבָא מִפְּנֵיהֶ בְּמִצּוֹר:

When thou shalt besiege a city a long time, in making war against it to take it, thou shalt not destroy the trees thereof by wielding an axe against them; for thou mayest eat of them, but thou shalt not cut them down; for is the tree of the field man, that it should be besieged of thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 "עד מתי מותר לחרוש שדה לבן בערב שביעית?" "שדה לבן" הוא שדה פתוח שזורעים בו תבואה, בניגוד לפרדס.

Mishnah Sheviit 2:1 משנה שביעית ב':א

עַד אֵימָתִי חוֹרְשִׁין בְּשָׂדֶה הַלֵּבָן עָרֵב שְׁבִיעִית. עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה, כָּל זֶמֶן שְׁבָנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לְטַע בְּמִקְשָׁאוֹת וּבְמִדְלָעוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, נִתְּנָה תּוֹרַת כָּל אָחָד וְאָחָד בְּיָדוֹ, אֲלֹא בְשָׂדֶה הַלֵּבָן עַד הַפֶּסַח, וּבְשָׂדֶה הָאֵילָן עַד עֲצָרָה:

Until when may they plow a white field in the sixth year? Until the moisture has dried up in the soil, or as long as men still plow in order to plant cucumbers and gourds. Rabbi Shimon said: in that case you are placing the law in the hands of each man! Rather in the case of a white field until Pesah, and in the case of an orchard until Atzeret (Shavuot)

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

6 פסקה

99 ואפו עשר נשים

"כאשר אשבור לכם את מטה לחמכם, ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד." המאמר מפרש את עשר הנשים כעשר הספירות של מלכות, ואת התנור האחד כעליון האחד.

Leviticus 26:26 ויקרא כ"ו:כ"ו

בְּשִׁבְרִי לָכֶם מִטֵּה־לָּחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהָשִׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בְּמִשְׁקָל וְאָכְלֹתֶם וְלֹא תִשְׂבְּעוּ:

When I break your staff of bread, ten women shall bake your bread in one oven, and they shall deliver your bread again by weight; and ye shall eat, and not be satisfied

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא כו, כו.

7 פסקה

100 שלהי כתובות

הערת קה"ת מפנה לשם להרחבה על דברי הגמרא שארץ ישראל תוציא גלוסקאות וכלי מילת.

הערת קה"ת

קיא, ב. [כ]. ראה אוה"ת בראשית-א נא, ב.

101 רבי חייא בר יוסף: בעתיד תוציא ארץ ישראל כיכרות לחם משובחות ובגדים מצמר משובח, כפי שנאמר: "יהי פסת בר בארץ".

Ketubot 111b:11 כתובות קי"א ב:י"א

וְאָמַר רַבִּי חֵיִיא בְּרַ יוֹסֵף: עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁתּוֹצִיא גְלוֹסְקָאוֹת וְכָלִי מִלֵּת, שְׁנֶאֱמַר: "יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאַרְץ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

102 עטרת בעלה

"אשת חיל עטרת בעלה". הדימוי של מלכות המתעלה מעל הבחינה המשפיעה לה.

Proverbs 12:4 משלי י"ב:ד'

אִשְׁת־חֵיל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ וְכָרֶקֶב בַּעֲצָמוֹתָיו מִבִּישָׁה:

A virtuous woman is a crown to her husband; But she that doeth shamefully is as rottenness in his bones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יב, ד.

8 פסקה

103 וסד"ה קול דודי

שם "מדלג על ההרים" ו"מקפץ על הגבעות" מתפרשים כגילוי בבחינת "רגליים": ההרים הם האבות, שדרכם בא הגילוי רק כאהבה, והגבעות הן האמהות, שדרכן בא הגילוי בשתי "רגליים", גם ביראה.

הערת קה"ת

לקו"ת שה"ש טו, ג.

104 מקפץ על הגבעות

"קול דודי! הנה הוא בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות" — הפסוק במאמר שאליו מתייחסים כאן.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח'

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־הוּא בָא מְדַלֵּג עַל־הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 ובביאור ע"פ כי אתה נרי

שם מוסבר "מלך יחיד חי העולמים": מי שהוא יחיד ומיוחד נעשה "חי העולמים" באמצעות המלכות, שאלה נמשכים כל ההמשכות העליונות; המלכות נקראת "כתר" משום שכתר נמשך לתוכה. יש גם להעלות את המלכות, כ"יחיד", אל המלכות של און סוף.

הערת קה"ת

תו"א מא, ב.

106 כי אתה נרי

"כי אתה נרי, הוי", מתוך שירת דוד; הביאור בתורה אור על פסוק זה דן ב"מלך, יחיד, חי העולמים".

II Samuel 22:29 שמואל ב כ"ב:כ"ט

כִּי־אַתָּה נִירִי Havayah וְנִירִי הָשִׁכָּה: Havayah

For Thou art my lamp, O L-RD; And the L-RD doth lighten my darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

107 גלוסקאות

הבטחת הגמרא שארץ ישראל תוציא גלוסקאות וכלי מילת, שהפסקה הזאת ממשיכה להסביר.

Ketubot 111b:11 כתובות ק"א ב:י"א

וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַי יוֹסֵף: עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְלוֹסְקָאוֹת וְכָלִי מִיֵּלֶת, שְׁנֵאֲמַר: "יְהִי פֶסֶת בְּרַבָּרִי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

108 והי' ביום ההוא יצאו מים חיים

"והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים". המאמר מפרש שהמלכות תהיה לעתיד מקור שממנו יקבלו הכול.

Zechariah 14:8 זכריה י"ד:ח'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִמֵּי־חַיִּים מִירוּשָׁלַם חֲצִיָּם אֶל־הַיָּם הַקֶּדְמוֹנִי וְחֲצִיָּם אֶל־הַיָּם הָאַחֲרֹן בְּקֵץ יוֹם וּבַחֹרֶף יִהְיֶה:

And it shall come to pass in that day, That living waters shall go out from Jerusalem: Half of them toward the eastern sea, And half of them toward the western sea; In summer and in winter shall it be

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' יד, ח.

109 ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש

נדרו של יעקב: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". השל"ה מסביר על פסוק זה את ברכת הלחם באותו כיוון.

Genesis 28:20 בראשית כ"ח:כ'

וַיֹּדֶר יַעֲקֹב בְּדֶרֶךְ לָאֹמֶר אִם־יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַתְּ לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

110 בפסוק גן נעול

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שה"ש ד, כה.

111 גן נעול

"גן נעול אחותי כלה" — הפסוק שעליו דורש המדרש המובא כאן.

Song of Songs 4:12 שיר השירים ד:י"ב

גֵן נְעוּל אַחֹתִי כְלָה גֵן נְעוּל מַעְיָן חֲתוּם:

A garden shut up is my sister, my bride; A spring shut up, a fountain sealed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 ואכסך משי

"ואלבישך רקמה וְאֶנְעֵלָה תָּחַשׁ וְאֶחְבֹּשֶׁךָ בְּשֵׁשׁ וְאֶכְסֶךָ מִשִּׁי:

Ezekiel 16:10 יחזקאל ט"ז:י'

I clothed thee also with richly woven work, and shod thee with sealskin, and I wound fine linen about thy head, and covered thee with silk

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

113 ואכסך משי כו' עשאן ממש בעולם כו' המד"א לא ימיש עמוד הענן

על "ואכסך משי": רבי איבו אומר שעשה אותם בעלי ממשות בעולם, ורבי יהודה בן רבי סימון אומר שהקיף אותם בענני כבוד, כמו שנאמר: "לא ימיש עמוד הענן".

Shir HaShirim Rabbah 4:12:2 שיר השירים רבה ד:י"ב:ב'

... וְאֶכְסֶךָ מִשִּׁי, רַבִּי אִיבּוֹ אָמַר עֲשָׂאן מִמֶּשׁ בְּעוֹלָם, וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר הִקִּיפֵן עֲנַנֵי כְבוֹד, הָאֵיךְ מָה דָּאֵת אָמַר (שמות יג, כב): לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הָעֲנָן, (יחזקאל טז, יא): וְאֶעֱדָה עָדִי, זֶה וְזֶה, תִּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר וְזֶה שֶׁנִּתֵּן לָהֶם בְּחוּרָב, שֶׁם הִמְפָּרֵשׁ חֲקוֹק עֲלֵיו, וְכִשְׁחָטְאוּ גִטְל מִקֵּו, וְכִיצַד גִּטְל, רַבִּי אִיבּוֹ אָמַר מֵאֵלֶּיךָ הָיָה נִקְלָה, וְרַבְּנָן אָמְרִין מֵלֶאָךְ יֵרֵד וְקִלְפּוֹ. (יחזקאל טז, יא): וְאֶתְּנָה צְמִידִים עַל גְּדִידֶךָ, אֵלֶּיךָ שְׁנֵי לִוְחוֹת הַבְּרִית שֶׁחֲקוֹק עֲלֵיהֶם עֲשָׂרָה ...

Another matter: "Your branches are an orchard of pomegranates" - this is likened to a pomegranate orchard." to mean "your gifts [shiluhayikh]." In the common vernacular: What did so-and-so send to his betrothed? Pomegranates. Rabbi Hanina and Rabbi Simon: one said she brought Him thirteen and He brought her thirteen. She brought Him thirteen that are articulated in the book of Exodus: "This is the gift [that you shall take from them:] Gold, silver, and bronze, sky blue, purple, and scarlet wool, linen, and goat hair, ... rams' hides dyed red

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

114 לא ימיש עמוד הענן

"עמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה לא סרו מלפני העם". המדרש קושר בין "ימוש" לבין "משי".

Exodus 13:22 שמות י"ג:כ"ב

לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, departed not from before the people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 9

115 לכו לחמו

"בואו, אכלו מלחמתי" נאמר על התורה: היא מזון הנכנס פנימה, אור פנימי.

Proverbs 9:5 משלי ט:ה'

לְכוּ לַחְמוּ בִלְחֻמִּי וּשְׁתּוּ בְּיַי מִסְכָּתִי:

Come, eat of my bread, and drink of the wine which I have' mingled

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the L-RD your G-d, and to serve Him with all your heart and with all your soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דברים יא, יג-טו.

122 ונתתי מטר כו' ונתתי עשב

"והיה אם שמוע תשמעו... ונתתי מטר ארצכם בעתו... ונתתי עשב בשדך לבהמתך". משה מדבר, אך הדברים נאמרים כגוף ראשון מפי ה'.

Deuteronomy 11:13-15 דברים י"א:יג-ט"ו

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ אֶת־שְׁמִיעוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ כְּכֹל־לְבַבְכֶם וּכְכֹל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטְר־אֲרָצְכֶם
בְּעֵת יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ דִּגְגָה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהָרָה: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ
לְבִהֲמֹתֶךָ וְאֶכְלֹת וְשָׂבַעְתָּ:

And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the L-RD your G-d, and to serve Him with all your heart and with all your soul, that I will give the rain of your land in its season, the former rain and the latter rain, that thou mayest gather in thy corn, and thy wine, and thine oil. And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

123 ששכינה מדברת מתוך גרונו

גם שם עולה אותה שאלה ביחס ל"ונתתי מטר": הנותן הוא הקב"ה, ומשה אמר זאת מפני שהשכינה דיברה מתוך גרונו. גם כשאנו אומרים "ונתתי", הדבר נובע מכך שאנו אומרים תחילה "לאהבה את ה' אלקיכם... בכל לבבכם ובכל נפשכם" — מסירות הנפש המבטלת את תחושת העצמי של האדם.

הערת קה"ת
נסמן לעיל כו, ב.

124 ורוח ה' הוא שדיבר

דבריו האחרונים של דוד: "רוח הוי' דיברה בי, ודברו על לשוני". המאמר משתמש בביטוי הזה לגבי השכינה המדברת באמצעות משה.

II Samuel 23:2 שמואל ב כ"ג:ב

רוח ה' דבר בי ומלתו עלי לשוני:

The spirit of the L-RD spoke by me, And His word was upon my tongue

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ראה ש"ב כג, ב.

125 לך אמור להם . . ואתה פה עמוד

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 5:27. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 5:27 דברים ה:כ"ז

לך אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאֶהְלֵיכֶם:

.Go say to them: Return ye to your tents

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דברים ה, כו-כח.

116 במ"ת שנק' יום חתונתו

המשנה מפרשת את "יום חתונתו" כיום מתן תורה, ואת "יום שמחת לבו" כיום בניין בית המקדש.

Taanit 26b תענית כ"ו ב

הערת קה"ת
תענית כו, ב.

117 יום חתונתו

"העטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו".

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג:יא

צֵאנָה וּרְאִינָה בָנוֹת צִיּוֹן בְּמִלֶּךָ שְׁלָמָה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמִיחַת לְבוֹ:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath crowned him in the day of his espousals, And in the day of the gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

118 וכתר להם ברית עמהם בדם

"ויקח משה את הדם ויזרוק על העם, ויאמר: 'הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם'. הברית שלפני הר סיני היא ה"אירוסין".

Exodus 24:8 שמות כ"ד:ח

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

And Moses took the blood, and sprinkled it on the people, and said: 'Behold the blood of the covenant, which the L-RD hath made with you in agreement with all these words

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שמות כד, ח.

119 כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע

"ויאמר: 'כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע'". קבלת ישראל כברית.

Exodus 24:7 שמות כ"ד:ז

וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל־אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

And he took the book of the covenant, and read in the hearing of the people; and they said: 'All that the L-RD hath spoken will we do, and obey

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 דברעו סגי ותקיף אתדבקו נפשותיהן בשעתא דאתנסיבו

בסיום אידרא רבא, על שלוש חכמים שמתו שם: "על אחת כמה וכמה, ברצון גדול ועצום נדבקו נשמותיהם בשעה שנלקחו". הטקסט מציין את הקטע בדף 146b; בוהרר הנדפס הוא נמצא ב-144b.

Zohar, Idra Rabba 51:354-52:362 ספר הזהר, האדרא רבא נ"א:שנ"ד-נ"ב:שס"ב

121 והי' אם שמוע . . ונתתי מטר ארצכם . . ונתתי עשב

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 11:13. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 11:13 דברים י"א:י"ג

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ אֶת־שְׁמִיעוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ כְּכֹל־לְבַבְכֶם וּכְכֹל־נַפְשְׁכֶם:

126 לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי

לאחר מעמד סיני ה' אומר למשה להחזיר את העם לאוהליהם, "ואתה פה עמוד עמדי". המאמר רואה בכך ביטוי לביטול המתמיד של משה.

Deuteronomy 5:27-28 דברים ה':כ"ז-כ"ח

לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך את כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו כְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ:

Go say to them: Return ye to your tents. But as for thee, stand thou here by Me, and I will speak unto thee all the commandment, and the statutes, and the ordinances, which thou shalt teach them, that they may do them in the land which I give them to possess it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

127 רבי יהושע בן לוי: בכל דיבור ודיבור פרח נשמתן של ישראל; ומכיוון שפרחה נשמתן בדיבור הראשון, כיצד קיבלו את השני? ה' הוריד את טל התחייה והחיה אותם. זהו הקטע שמצטט אדמו"ר הזקן (פרק 9 במסכת שבת, 88b).

Shabbat 88b שבת פ"ח ב

פסוקה 10

128 מתניתא מלכתא

רב פפא: ההלכות שנאמרו על משנה או ברייתא נאמרו על ידי רב מלכיה, וסימן לדבר: "המשנה היא מלכה" (מלכתא).

Beitzah 28b:14-15 ביצה כ"ח ב':יד-ט"ו

רב פפא אמר: מתניתין ומתניתא — רב מלכיא. שמעתתא — רב מלכיא. וסימניה: מתניתין מלכתא. מאי ביניהו? איכא ביניהו שפחות. מתני לא יאמר אדם לטבח: שקול לי בדינך בשר, אבל שוחט ומחלק ביניהם.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Ketubot 61b:7-8 כתובות ס"א ב':ז-ח

רב פפא אמר: מתניתין ומתניתא — רב מלכיא. שמעתתא — רב מלכיא. וסימניה: מתניתא מלכתא. מאי ביניהו? איכא ביניהו שפחות. רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. היינו תנא קמא! איכא ביניהו דמיטללא בגוריתא קיטנאיתא ונדרשיר.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ביצה כח, ב. כתובות סא, ב.

129 רוח ה' הוא שדיבר בו

"רוח הוי דיברה ב". כאן הדברים נאמרים על החכם שדרכו נאמרות גורותיו של המלך.

II Samuel 23:2 שמואל ב כ"ג:ב

רוח ה' דבר בי ומלתו על־לשוני:

The spirit of the L-RD spoke by me, And His word was upon my tongue

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 ואשים דברי בפיר

"ואשים דבריי בפיר, ובצל ידי כיסיתך".

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

ואשים דברי בפיר ובצל ידי כסיתיך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי־אתה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נא, טז.

131 בשעה שהקדימו

רבי אלעזר: כשישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע", יצאה בת קול ושאלה מי גילה להם את הסוד שבו משתמשים מלאכי השרת, והביאה את הפסוק: "גיבורי כוח עושי דברו, לשמוע בקול דברו".

Shabbat 88a:8 שבת פ"ח א"ח

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע" יצתה בת קול ואמרה להן: מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב: "ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו" — ברישא "עשי", והדר "לשמע". אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "כתפוח בצצי היער וגו'" — למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לה: מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

132 גבורי כח עושי דברו ועי"כ אח"כ לשמוע בקול דברו

"ברכו הוי" מלאכיו, גיבורי כוח עושי דברו, לשמוע בקול דברו". תחילה הם עושים, ואחר כך שומעים.

Psalms 103:20 תהילים ק"ג:כ

ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו:

Bless the L-RD, ye angels of His, Ye mighty in strength, that fulfil His word, Harkening unto the voice of His word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, דרך, מקורות מצוטטים, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Pri Etz Chaim (Public Domain); Mikraot Gedolot (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Pardes Rimonim (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/bechukosai/6/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/bechukosai/6/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק